

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**ZASTUPLJENOST TJELESNE KAZNE U ODGOJU DJECE
DANAS**

Završni magistarski rad

Mentorica:

prof. dr. Lejla Kafedžić

Studentica:

Ajla Krmdžić

Sarajevo, septembar 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PEDAGOGY

**PREVALENCE OF CORPORAL PUNISHMENT IN CHILD
UPBRINGING TODAY**

Final master's thesis

Supervisor:

prof. dr. Lejla Kafedžić

Student:

Ajla Krmdžić

Sarajevo, September 2024.

ZAHVALNICA

Izražavam duboku zahvalnost mojoj porodici i najbližem krugu ljudi za motivaciju, vjeru u moj uspjeh i stalnu prisutnost kroz sve faze ovog putovanja. Beskrajno sam ponosna na vaše prisustvo u mom životu i to što zajedno dijelimo ovaj značajan trenutak u mom životu. Posebno hvala mom partneru, čija je strpljivost, ljubav i neiscrpna podrška bila svjetionik kroz sve oluje. Hvala ti što si bio uz mene u svakom trenutku, što si dijelio sa mnom sve izazove i uspjehe, i što si me neprestano poticao da se trudim više i bolje.

Također, posebnu zahvalnost upućujem mojoj mentorici, prof. dr. Lejli Kafedžić, za nesebičnu podršku, razumijevanje, prenošenje znanja i vještina, te za stručno usmjeravanje i vođenje kroz istraživanje i odgojno – obrazovni proces magistarskog studija.

U konačnici, hvala svima koji su svojim sudjelovanjem obogatili ovo društveno značajno istraživanje. Posebno bih se zahvalila roditeljima koji su svojim angažmanom doprinijeli ovom istraživanju. Vaša podrška nije samo osigurala uspješnost ovog rada, već je i ključna za daljnje unapređenje odgoja djece u savremenom svijetu, posebno u kontekstu problematike zastupljenosti tjelesne kazne.

SAŽETAK

Cilj istraživanja je istražiti zastupljenost tjelesnog kažnjavanja u savremenom odgoju djece kao kompleksno i višeslojno pitanje. Kroz temeljitu analizu literature, nastojala se istražiti evolucija društvenih stavova prema tjelesnom kažnjavanju, uzimajući u obzir kulturne, pravne i pedagoško – psihološke faktore koji utječu na ovo područje. Posebna pažnja posvećena je ulozi obitelji u kontekstu tjelesnog kažnjavanja, istražujući kako obiteljske dinamike utječu na percepciju i primjenu ove disciplinske metode. Tjelesno kažnjavanje obuhvata nanošenje tjelesne boli ili nelagode kako bi se dijete kaznilo za neželjeno ponašanje. To može obuhvatiti udaranje, šibanje ili bilo koje drugo tjelesno djelovanje s ciljem izazivanja nelagode kao odgovora na ponašanje koje se smatra neprikladnim. Iako postoje stavovi koji podržavaju tjelesno kažnjavanje kao učinkovit pristup odgoju temeljen na tradiciji, mnogobrojna istraživanja su ukazala na korisnost nenasilnih, pozitivnih odgojnih pristupa za dugoročni razvoj djeteta. Rezultati istraživanja su pokazali pretežno negativan stav prema tjelesnom kažnjavanju među roditeljima, s naglaskom na preferenciju nenasilnih pristupa odgoju koji podstiču zdraviji razvoj djece. Zaključno, rad ističe važnost obrazovanja roditelja i pružanja podrške u primjeni pozitivnih odgojnih pristupa kao ključnih elemenata u stvaranju podržavajućeg okruženja za rast i razvoj djece.

Ključne riječi: tjelesna kazna, odgoj, roditeljstvo, disciplina, nenasilni odgojni pristupi

SUMMARY

The aim of the research is to investigate the prevalence of corporal punishment in contemporary child rearing as a complex and multifaceted issue. Through a thorough literature analysis, the evolution of societal attitudes towards corporal punishment has been explored, taking into account cultural, legal, and pedagogical - psychological factors influencing this field. Special attention is devoted to the role of the family in the context of corporal punishment, examining how family dynamics impact the perception and application of this disciplinary method. Corporal punishment involves inflicting physical pain or discomfort to discipline a child for undesired behavior, which may include hitting, spanking, or any other physical action aimed at causing discomfort in response to behavior deemed inappropriate. While there are viewpoints supporting corporal punishment as an effective educational approach rooted in tradition, numerous studies have highlighted the benefits of non-violent, positive disciplinary approaches for the long-term development of children. Research findings indicate predominantly negative attitudes towards corporal punishment among parents, with an emphasis on a preference for non-violent approaches that promote healthier child development. In conclusion, the study underscores the importance of educating parents and providing support in implementing positive parenting approaches as key elements in creating a supportive environment for children's growth and development.

Keywords: corporal punishment, upbringing, parenthood, discipline, non – violent upbringing approaches

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
II. TEORIJSKE OSNOVE RADA.....	2
1. Odgoj i obitelj.....	3
1. 1. Pojam i uloga obitelji.....	3
1. 2. Obiteljski odnosi.....	5
1. 3. Stilovi roditeljstva.....	10
2. Pojam tjelesnog kažnjavanja.....	15
2. 1. Definiranje tjelesnog kažnjavanja.....	15
2. 2. Zastupljenost tjelesne kazne u odgoju djece u svijetu.....	19
2. 3. Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece.....	21
2. 4. Posljedice tjelesnog kažnjavanja na djecu.....	24
III. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	28
1. Predmet istraživanja.....	29
2. Cilj istraživanja.....	30
3. Zadaci istraživanja.....	30
4. Istraživačka pitanja.....	31
5. Metode, tehnike i instrumenti prikupljanja podataka.....	31
6. Uzorak istraživanja.....	33
IV. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	37
1. Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece.....	39
V. RASPRAVA.....	47
VI. ZAKLJUČAK.....	51
6. 1. Preporuke.....	52
VII. LITERATURA.....	55
VIII. POPIS TABLICA I GRAFIKONA.....	62
IX. PRILOZI.....	63

I. UVOD

Tjelesna kazna je bila široko prihvaćena praksa u discipliniranju djece, ali savremene spoznaje iz područja pedagogije, psihologije i drugih srodnih nauka potiču propitivanje njezine učinkovitosti i moralne prihvatljivosti. Ovaj rad istražuje zastupljenost tjelesne kazne u odgoju djece danas, s naglaskom na definiranje tjelesnog kažnjavanja, analizu različitih stajališta te istraživanje postojećih stavova i praksi.

Definicija tjelesnog kažnjavanja u kontekstu odgoja djece može varirati, ali se obično opisuje kao primjena tjelesne sile ili bolnih postupaka s ciljem kažnjavanja, kontrole ili discipliniranja djeteta. Prema definiciji Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda (2006), pod tjelesnim kažnjavanjem smatra se svaka kazna u kojoj se koristi tjelesna kazna i čija je svrha prouzrokovati određeni stepen bola ili nelagode, bez obzira na to koliko oni bili lagani, kao i svi drugi oblici kažnjavanja, bez upotrebe tjelesne sile, koji su za dijete okrutni i ponižavajući. Upotreba tjelesne sile uključuje udaranje djece rukom ili drugim predmetima: bičem, štapom, kaišem, cipelom, kuhačom i slično po bilo kojem dijelu tijela. To može biti i protresanje ili bacanje djece, grebanje, štipanje, ujedanje, čupanje kose ili “izvlačenje” ušiju, prisiljavanje djece da ostanu u neudobnim položajima, stvaranje opekline ili tjeranje na gutanje, npr. ispiranje djetetovih usta sapunom ili prisiljavanje da guta ljute začine. Drugi oblici kažnjavanja, koji nisu tjelesni, ali su podjednako okrutni, ponižavajući i suprotni odredbama Konvencije o pravima djeteta Ujedinjenih naroda iz 1989. godine uključuju kazne koje degradiraju, ponižavaju, sramote, prijete, zastrašuju, ismijavaju dijete ili ga čine “žrtvenim jarcem”. Ova definicija naglašava važnost razumijevanja štetnih posljedica tjelesnog kažnjavanja na djetetovo tjelesno i emocionalno blagostanje.

U mnogim dijelovima svijeta tjelesno kažnjavanje djece i dalje je prisutna praksa u obiteljima, unatoč sve većem prepoznavanju njegove kontroverznosti i mogućih negativnih posljedica. Iako se ovaj oblik kažnjavanja smatra nasiljem nad djecom i kršenjem njihovih prava, još uvijek je široko rasprostranjen. Ova stvarnost naglašava potrebu za daljnjim istraživanjem i promicanjem nenasilnih metoda odgajanja koje su usmjerene na poštivanje prava i potreba djece.

Ovim radom smo istražili različite aspekte zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju djece danas, uključujući utjecaj društvenih normi, ulogu roditelja i odgojno – obrazovnih institucija te potrebu za promicanjem pozitivnih i podržavajućih pristupa odgoju. Kroz analizu relevantnih istraživanja i teorijskih pristupa, cilj je razumjeti kompleksnost ovog pitanja i pružiti smjernice za stvaranje sigurnijeg i poticajnijeg okruženja za dječiji razvoj.

II. TEORIJSKE OSNOVE RADA

*„Odgajamo sada. Čak i kad mislimo da ne odgajamo. Sve što smo mi – odgaja našu djecu,
bez govora i truda, samo od sebe.“*

Nepoznat autor

1. ODGOJ I OBITELJ

1. 1. Pojam i uloga obitelji

Obitelj kao specifična biosocijalna zajednica je jedna od najznačajnijih društvenih grupa. Ona zauzima posebno mjesto u okviru društvene strukture i ima veliki značaj za razvoj čovjekove ličnosti. Značaj obitelji za dijete je izuzetno velik i kompleksan. Obitelj je prvo okruženje u kojem dijete doživljava ljubav, podršku, sigurnost i razumijevanje. Njena uloga je višestruka i prožima sve aspekte djetetovog života, od emocionalnog razvoja do formiranja identiteta i socijalnih vještina.

O obitelji se može govoriti s više različitih perspektiva, uključujući sociološku, psihološku, antropološku i kulturnu. Obitelj prenosi vrijednosti, odgoj, naučeno ponašanje i stečene navike (Šušnjara, 2017). Ona je temelj društva, pa ako je ona disfunkcionalna, to može imati negativne posljedice na cijelo društvo koje polako počinje „propadati“. U nastavku je navedeno nekoliko ključnih pojmova i uloga koje obitelj može imati:

1. Definicija obitelji:

- “Obitelj čine roditelji ili najmanje jedna odrasla osoba, i djeca, ili najmanje jedno dijete, koji žive u zajedničkom domaćinstvu, uspješno funkcioniraju kao zajednica zadovoljavanja potreba njenih članova, a njihov odnos se temelji na krvnom srodstvu, zakonskoj (brak, posvojenje) ili na običajnoj regulativi.” (Pašalić – Kreso, 2012, str. 54)
2. **Biološka i emocionalna podrška:** Obitelj pruža biološku podršku kroz roditeljstvo, brigu o djeci i zajedničko življenje. Osim toga, obitelj može pružiti emocionalnu podršku kroz ljubav, pažnju, podršku i razumijevanje. Emocionalna podrška koju pružaju roditelji i ostali članovi obitelji je ključna za djetetov emocionalni razvoj. Obitelj je prvo mjesto gdje dijete uči izražavati svoje osjećaje, razvijati empatiju i stvarati duboke emocionalne veze (Bronfenbrenner, 1997).
  3. **Socijalizacija:** Obitelj igra ključnu ulogu u socijalizaciji pojedinca. Djeca uče norme, vrijednosti, jezik i druge društvene vještine unutar obitelji. Kroz primjer roditelja i interakciju s drugim članovima obitelji, dijete uči o poštovanju, odgovornosti, toleranciji i solidarnosti. Obiteljsko okruženje pruža temeljne smjernice za moralni razvoj djeteta (Parsons, 1951). Interakcija s članovima obitelji pruža djetetu priliku za učenje socijalnih vještina poput komunikacije, saradnje, dijeljenja i rješavanja konflikata. Kroz igru, razgovore i zajedničke aktivnosti, dijete razvija svoju socijalnu inteligenciju i sposobnost prilagođavanja različitim društvenim situacijama (Harris, 1998). U obitelji se oblikuju socijalni stavovi djeteta, usvajaju radne navike, oblikuje društveno ponašanje te razvija osjećaj za red. Važno je dopustiti djetetu da se samostalno suoči s problemima koje može riješiti. Na taj način dijete ne samo da neće

biti nesretno, već će svaki riješeni problem donijeti zadovoljstvo, vjeru u vlastite sposobnosti i samopouzdanje (Šušnjara, 2017).

- 4. Sigurnost i stabilnost:** Obitelj pruža djetetu osjećaj sigurnosti i stabilnosti. To je mjesto gdje dijete može biti zaštićeno od vanjskih prijetnji i mjesto gdje se dijete osjeća prihvaćeno i voljeno. Obiteljska podrška može uključivati financijsku sigurnost, fizičku sigurnost te emocionalnu podršku koja pomaže djetetu u suočavanju s izazovima i teškoćama koje može susresti u životu (Bowlby, 1988).
- 5. Podrška u krizama:** Obitelj ima važnu ulogu u pružanju podrške tokom kriznih situacija. Bilo da se radi o gubitku, bolesti ili drugim izazovima, obitelj može biti ključna podrška u suočavanju s teškoćama (Walsh, 2006).
- 6. Oblikovanje identiteta:** Obitelj ima snažan utjecaj na formiranje osobnog identiteta pojedinca. Kroz obiteljske vrijednosti, tradicije i interakcije, članovi obitelji oblikuju svoj identitet i razumijevanje sebe (Erikson, 1968).
- 7. Kulturni i vjerski prijenos:** Obitelj može prenositi kulturne i vjerske vrijednosti s generacije na generaciju. Ovo može obuhvatiti jezik, običaje, vjerovanja i druge aspekte kulturne i vjerske baštine (Geertz, 1973).
- 8. Podrška u učenju i razvoju:** Obitelj igra ključnu ulogu u odgoju i obrazovanju djece. Osim formalnog obrazovanja, obitelj prenosi i neformalno znanje i vještine kroz svakodnevne interakcije. Roditelji potiču djetetovu radoznalost, pružajući mu mogućnosti za istraživanje i otkrivanje svijeta oko sebe (Vygotsky, 1978).

Važno je napomenuti da obitelji mogu varirati u svojim oblicima i funkcijama, te da pojedinci mogu pronaći podršku i povezanost u različitim obiteljskim konceptima. Obitelj je dinamična i evoluirajuća institucija koja odražava društvene i kulturne promjene.

U drugoj polovini prošlog vijeka u okviru savremenih pristupa dominantno je korišteno sociološko određenje prema kojem je obitelj definisana kao osnovna ćelija društva. Konkretnije, obitelj je definisana kao zajednica suprotnih polova i djece koja nastaju iz te veze, u okviru koje se razvijaju djeca i uspostavlja intelektualna i emocionalna povezanost svih članova. Pored takvih pojmovnih određenja pred kraj dvadesetog vijeka pedagozi su, kao i naučnici iz drugih društvenih i humanističkih nauka, smatrali da te generalizovane (sociološke) definicije ne omogućavaju sagledavanje brojnih problema obitelji koji se ispoljavaju u različitim socijalnim i historijskim kontekstima. Takav je svakako i pedagoški aspekt (odgoj u slobodnom vremenu i odgoj za slobodno vrijeme) (Branković i Mikanović, 2010).

Od većeg broja definicija obitelji Branković i Mikanović (2010) posebno izdvajaju definiciju koju daje Ilić koji određuje da je obitelj zajednica roditelja, ili najmanje jedne odrasle osobe, i djece ili najmanje jednog djeteta, koji žive u istom domaćinstvu, čiji odnos se zasniva na krvnom srodstvu, zakonskoj (brak, adopcija) ili običajnoj regulativi, a njihove potrebe se funkcionalno zadovoljavaju.

Pojam obitelji se u posljednjih nekoliko godina u mnogome promijenio. Nekada su obitelji činile osobe u bračnoj zajednici i njihovi krvni srodnici koji su zajedno živjeli. Vremenom su se supružnici sa svojom djecom odvojili u zasebnu zajednicu, dok se današnja, savremena obitelj sastoji od samo jednog (samohranog) roditelja i djeteta ili kombinacije dva različita roditelja i njihove izmiješane djece iz prethodnih brakova. Djeca su važni članovi obitelji i trebaju biti aktivno uključena u život obitelji. Njihove tjelesne i intelektualne sposobnosti trebaju se poticati kroz igru, učenje, sudjelovanje u kućanskim poslovima prilagođeno njihovoj dobi i sposobnostima. Stoga je bitno već od rane dobi navikavati djecu na obavljanje različitih zadataka kako bi se potaknuo njihov cjeloviti razvoj. Važno je učiti ih odricanju, jer dobivanje stvari bez vlastitog truda može potaknuti sebičnost i za posljedicu imati rasulo moralnih principa i vrijednosti (Šušnjara, 2017).

Obitelj je temeljna društvena zajednica, treba da je obilježava intimna atmosfera i emocionalna povezanost. Ljubav, povjerenje i složnost su osnova zajedničkog, bračnog života u kome nastaje novi život, dijete. Ona treba da zadovolji optimalne uslove za pravilan rast i razvoj djeteta, kao i da ga pripremi za život u društvenoj zajednici. U obitelji njeni članovi zadovoljavaju svoje emocionalne, psihosocijalne, materijalne, duhovne, kulturne potrebe i potrebe za potomstvom (Efendić - Spahić, 2014).

1. 2. Obiteljski odnosi

Obitelj predstavlja osnovu u procesu socijalizacije pojedinca. Kvalitet odnosa u obitelji kao i odnosi među roditeljima su ključni faktori kvalitetnog razvoja djeteta.

Odnosi unutar obitelji obuhvaćaju kompleksne međuljudske dinamike i komunikaciju među članovima obitelji. Obiteljski odnosi često se temelje na ljubavi, podršci, ali mogu biti izazovni i podložni konfliktima. U nastavku je navedeno nekoliko ključnih aspekata obiteljskih odnosa:

1. **Ljubav i podrška:** Obitelj često pruža osnovu ljubavi i podrške. Ovo je emocionalna vezanost koja pomaže članovima obitelji da se osjećaju voljenima i prihvaćenima (Smith, 2020).
2. **Komunikacija:** Otvorena, iskrena i učinkovita komunikacija ključna je za zdrave obiteljske odnose. Nedostatak komunikacije ili nesporazumi mogu dovesti do konflikata i narušiti odnose (Johnson i Miller, 2018).
3. **Međusobno poštovanje:** Poštovanje među članovima obitelji osnova je zdravih odnosa. To uključuje poštovanje privatnosti, individualnosti, mišljenja i osjećaja svakog člana obitelji (Brown, 2017).
4. **Razumijevanje i empatija:** Razumijevanje perspektiva i empatija prema osjećajima drugih članova obitelji pomaže u jačanju veza. Važno je prepoznati i cijiniti jedinstvene osobnosti i potrebe svakog člana (Davis, 2019).

5. **Rješavanje sukoba:** Konflikti su neizbježan dio obiteljskih odnosa. Važno je naučiti konstruktivno rješavanje sukoba kako bi se očuvala harmonija u obitelji. To uključuje aktivno slušanje, izražavanje vlastitih osjećaja i traženje kompromisa (Taylor, 2021).
6. **Podrška tokom promjena:** Obitelj pruža podršku tokom životnih promjena poput rođenja djeteta, adolescencije, brakova, gubitaka ili drugih važnih trenutaka. Obiteljski odnosi mogu se prilagoditi i evoluirati kako bi podržali članove u različitim životnim fazama (Evans i Thompson, 2020).
7. **Granice i autonomija:** Postavljanje zdravih granica unutar obitelji važno je za očuvanje autonomije svakog člana. Sposobnost da se osjećate slobodnim, ali i povezanim s obitelji, doprinosi ravnoteži u odnosima (White, 2016).
8. **Tradicije i zajedničko vrijeme:** Obiteljske tradicije i zajedničko provođenje vremena jačaju osjećaj pripadnosti i povezanosti. To može uključivati obiteljske obroke, proslave ili redovne aktivnosti koje članovi obitelji dijele (Garcia, 2015).
9. **Finansijska odgovornost:** Aspekt finansijske odgovornosti igra ulogu u obiteljskim odnosima, posebno ako obitelj zajedno upravlja finansijama. Razumijevanje i zajednički pristup finansijskim pitanjima može ojačati obiteljsku harmoniju (Walker, 2018).
10. **Vrijednosti i uvjerenja:** Obitelj često dijeli određene vrijednosti i uvjerenja. Razumijevanje i poštovanje različitosti u ovim uvjerenjima ključno je za održavanje skladnih odnosa (Harris, 2017).

Održavanje zdravih obiteljskih odnosa zahtijeva napor svih članova, međusobno razumijevanje te spremnost na rast i prilagodbu kako se obitelj razvija. Šušnjara (2023) ističe da je odgovornost za kvalitetu uzajamnog odnosa isključivo u domeni odraslih jer djeca ne mogu preuzeti tu odgovornost. Ako su ipak dovedena u drugačiju situaciju, rezultat biva destruktivan za obje strane.“ Svaka obitelj je jedinstvena, stoga nema univerzalnog recepta za savršene odnose, ali navedeni elementi često pridonose njihovoj kvaliteti. Djeca žude za ljubavlju i toplinom, a u današnjem materijalnom svijetu često imaju sve što pozele od materijalnih dobara, ali im nedostaje osjećaj povezanosti i podrške. Prema Šušnjara (2023), važno je da roditelji shvate da je u njihovim rukama moć da odgoje snažnu, samopouzdanu, suosjećajnu na saradnju spremnu djecu.

Neusaglašeni stavovi roditelja izazivaju nesigurno ponašanje djeteta, suviše popustljiv stav stvara razmaženo dijete koje je ustvari nesigurno i nema realnu sliku stvarnog života. Slično je i kod pretjerano zaštitničkog stava roditelja, dok hladni i nezainteresovani obiteljski odnosi, kao i prezaposleni roditelji koji nemaju vremena da se bave djecom stvaraju agresivno dijete koje ima potrebu za razaranjem (Raboteg – Šarić i Pećnik, 2006). Da bi se dijete razvilo u intelektualno zdravu i stabilnu ličnost potrebno je da u obitelji postoji intelektualna i moralna zrelost roditelja i njihova spremnost da se bave odgojnim procesom.

Emocionalna povezanost djece sa roditeljima i drugim članovima obitelji utiče na to da dijete osjeća da je željeni član obitelji kojoj pripada, u njoj može naći utočište i u uzajamnoj saradnji prevazilaženje svih sukoba i problema. Ukoliko nedostaje uzajamna povezanost dolazi do sukoba i napetih odnosa, osjećanja otuđenosti, emocionalna atmosfera je poremećena i obitelj nije u stanju da rješava konflikte već ih podstiče i širi (Golubović, 1981). Stvaranje zdrave i čvrste obitelji, otporne na negativne utjecaje, predstavlja pravu avanturu, ali rezultati koje vidimo u budućnosti su izuzetno ohrabrujući i motivirajući (Šušnjara, 2023).

Ukoliko obitelj ne ispunjava svoje osnovne ciljeve, ako nije oslonac i podrška svojim članovima, u njoj će preovladavati konflikti i napetost. Preovladavat će dezorganizacija koja onemogućava da se formira integrisana ličnost (Golubović, 1981). Savremena obitelj sve češće je spremna da djeci pruži sve u materijalnom smislu, čak i iznad svojih mogućnosti, bježeći od odgovornosti i težeg zadatka da shvati da za zdrav razvitak djeteta nije dovoljna samo briga u materijalnom smislu. Prekomjerna i nerazumna briga za djecu, uklanjanje potencijalnih prepreka, zaštita od svih izazova, uključujući čak i obaveze kao što su školske zadaće, može rezultirati time da dijete postane sebično, nedovoljno otporno, nedostatno osjetljivo prema drugima, nepripremljeno za stvarni život, neodgovorno, sklono da živi na tuđi račun te razvija parazitaran odnos prema drugima, uz toleranciju i sklonost lagodnom životu. Kada u obitelji nedostaje briga za cjelokupno psihofizičko odgajanje dolazi do suprotnog efekta od onog što roditelj očekuje. Prema Šušnjara (2023), riječ je o *ukradenom djetinjstvu*, pojavi u kojoj se odrasli toliko trude pripremiti dijete za budućnost pa zaboravljaju na ono što im je najpotrebnije u sadašnjosti. Razvoju ličnosti djeteta treba da pomognu ljubav, briga, kontakt i čvrst oslonac u tegobnom usvajanju sopstvene ličnosti, a to može pružiti samo fizička i emocionalna bliskost članova obitelji.

Specifičnost obiteljskih odnosa proizilazi iz specifičnosti obitelji kao ustanove (biosocijalni karakter) i svojevrsnosti veza koje se uspostavljaju (biopsihičke u prvom planu, mada su karakter i vrsta veze socijalno određeni). Primarna osnova odnosa u obitelji je biološki status članova, dok su položaji i uloge socio - kulturno određene.

Prema Marković (2021), dvije su osnovne vrste odnosa u obitelji:

- 1) odnos između supružnika (intrageneracijski);
- 2) odnos između roditelja i djece (intergeneracijski).

U svakoj društvenoj zajednici važna komponenta je osjećanje pripadnosti. Za obitelj je to fundamentalna komponenta, stoga se i može postaviti pitanje da li je tačno da savremena obitelj prestaje da bude zajednica i da se pretvara u ustanovu (što se zaključuje samo na osnovu odnosa između obitelji i društvenog sistema u industrijskom društvu). Druga važna komponenta jeste osjećanje intimnosti, emocionalna povezanost i sigurnost.

Obiteljski odnosi su najintimniji i najtješnji koji se mogu postići u nekoj društvenoj zajednici, što proizilazi iz prirode motivacije i iz činjenice da se radi o odnosu polova i o odnosu roditelja prema svojoj djeci. Prirodu odnosa u obitelji karakteriše: mogućnost da se pripada jednoj

zajednici kao kompletna ličnost (a ne samo djelimično, s jednom funkcijom koja se vrši); mogućnost da se pripada zajednici a da se ne gubi individualitet ličnosti; mogućnost da se u takvoj zajednici ličnost uči humanim odnosima i kroz nju priprema za društvenu participaciju u pravoj ljudskoj zajednici.

Za formiranje obiteljskih odnosa, pored sociokulturnih determinanti (tip odnosa između društvenog sistema i obitelji, odnosno sam tip obitelji; prihvaćene vrijednosti u društvu o obiteljskom životu) važan faktor je i sama ličnost prije svega supružnika, jer oni stupaju u obiteljski odnos kao odrasle relativno formirane ličnosti. U tom smislu bitne su sljedeće osobine ličnosti: stepen zrelosti i spremnost da se prihvate uloge u obitelji; stepen postignutog personalnog integriteta i emocionalne stabilnosti; razvijenost socijaliteta i mogućnost da se prevaziđe egocentrizam; normalna razvijenost sposobnosti za emocionalne doživljaje. Intergeneracijski odnos je vjerovatno još složeniji od intrageneracijskog, jer se radi o odnosu između članova različitih doba i to u vidu odnosa odraslih i onih koji nisu odrasli, jer su mogućnosti uzajamnog razumijevanja umanjene; jer u kontaktu može da izostane emocionalna veza, neophodna u obiteljskim odnosima i da se pretvori u bezlični i institucionalizovani hijerarhijski odnos.

U toj skali postoje sljedeći odnosi: roditelji - djeca; majka - djeca; otac - djeca. Odnos roditelj - djeca posebno je složen zbog toga što uloga roditelja zahtijeva kombinaciju autoriteta i intimnosti što uspješno mogu savladati samo oni roditelji koji su zrele i formirane ličnosti i koji u međusobnim odnosima (supružniskim) ne dolaze u teže konfliktne situacije. Svakako da i stepen obrazovanja roditelja utiče na uspješno kombinovanje ove dvije komponente roditeljske uloge.

Druga otežavajuća okolnost jesu brze promjene u društvu, sve češći sukobi različitih vrijednosti i normi. Zato se i ističe da je ovaj intergeneracijski sukob sve intenzivniji. Do sukoba generacija dolazi i zato što su stariji konzervativniji i realističniji nego mladi, utopijske ideale zamjenjuju za „radne ideale“, koji su operativni i izvodljivi.

Sukob nastaje kada autoritet roditelja isključuje relativnu nezavisnost djece, odnosno kada se poštovanje roditeljskog autoriteta poistovjećuje sa konformizmom, a dobijanje krutog autoriteta (koji guši svaku samostalnost djeteta) izjednačuje sa devijantnošću. Ali sukob nastaje i tada kada dijete umjesto relativne nezavisnosti traži apsolutnu nezavisnost, kada devijantno identifikuje sa nezavisnošću i samostalnošću; kada u roditeljima nije u stanju da nađe objekt identifikacije i model za svoje sazrijevanje; kada nedostaje emocionalna osnova u kontaktima na osnovu koje se lakše mogu prebroditi latentni sukobi.

Osnova sukoba može biti i shvatanje socijalizacije isključivo kao prilagođavanja, a mlade generacije nisu spremne da žive samo pomoću prilagođavanja već postojećem. Ako se u procesu socijalizacije ne da podstrek normalnoj težnji mladih da kao nova generacija stvaraju svoj svijet prema sopstvenoj predstavi, sukob je neizbježan (i na širem planu, izvan obiteljskog sistema).

Odnosi, a naročito emocionalni odnosi u obitelji su njeno bitno obilježje. Obitelji se mogu prepoznati i razlikovati i prema nivou razvijenosti emocionalnih odnosa. Na procese odgoja bitno utiču emocionalni odnosi između roditelja, roditelja i djece i djece međusobno. Emocionalni odnosi u obitelji mogu se klasifikovati na one koji imaju pozitivan ili negativan uticaj na mlade. Dijete koje odrasta u emocionalno pozitivnoj obitelji „kontinuirano zadovoljava potrebe za nezavisnošću, poslušnošću i autonomnošću, ono će i kao zrela ličnost lakše izražavati svoju individualnost i različitost..“ (Branković i Mikanović, 2010, str. 10). Suprotno tome, dijete koje odrasta u negativnoj emocionalnoj obiteljskoj sredini razvijat će one osobine koje se ispoljavaju kao asocijalni oblici ponašanja. Emocionalni odnosi u obitelji nisu statični. Dinamičnost i razvoj su bitna zakonitost razvoja emocionalnih odnosa u obitelji. Pozitivne promjene moguće je izazivati i podsticati njihov razvoj kroz različite forme intrageneracijskih odnosa, uključivanjem u društveni i kulturni život obitelji i lokalne sredine, partnerskim odnosima između obitelji i različitim interpersonalnim komunikacijama u kojima su bitna osjećanja djece. U okviru različitih odgojnih postupaka u obitelji treba razvijati atmosferu u kojoj morate čuti šta djeca imaju reći, pomoći im u rješavanju njihovih problema, prihvatiti njihova osjećanja, mišljenja i stavove, razvijati osjećaj povjerenja u njihove sposobnosti. Obitelj posebno određuje prilike i mogućnosti za sigurnost, zadovoljstvo i samoostvarenje, u individui izgrađuje osjećanje da je odgovorno za dobro drugih, daje obrasce za uspjeh u ličnom i društvenom životu. I pored toga, veliki broj roditelja praktično se ponaša tako da potpuno zanemaruje dječija osjećanja, ne dopušta ispoljavanje osjećanja ili su suviše popustljivi u manifestovanju osjećanja. Pozitivni emocionalni odnosi u obitelji prenose se i na aktivnosti u slobodnom vremenu i procese odgoja u okviru kojih je posebno bitna socijalizacija. Socijalizacija, kao proces u kojem dijete postepeno postaje odrastao član jedne zajednice, temelji se na odgoju za život u društvu ali isto tako i na izgradnji društvene svijesti i samosvijesti, osjećanju lične kompetentnosti a time i individualnosti. U obitelji i slobodnom vremenu procesi individualizacije i personalizacije su komplementarni, odvijaju se paralelno ili u ciklusima i bitno utiču na razvoj i odgoj ličnosti u slobodnom vremenu (Branković i Mikanović, 2010). Nivo razvijenosti emocionalnih odnosa u obitelji bitna su pretpostavka uspostavljanja i razvoja pedagoške atmosfere, kako u obitelji tako i u aktivnostima slobodnog vremena mladih. Pedagoška atmosfera podrazumijeva stvaranje povoljnih uslova za odgoj i samoodgajanje mladih (Branković i Mikanović, 2010).

Dakle, obitelji u kojima vlada snažna emocionalna povezanost, povjerenje, međusobno poštovanje, sklad, zajedništvo i dobra komunikacija uz istovremeno poznavanje, prihvatanje i izvršavanje vlastitih obaveza proisteklih iz obiteljskih statusa i uloga te poštovanje i zahtijevanje pridržavanja istih od ostalih učesnika unutarobiteljskog funkcionisanja preduslovi su kvalitete obiteljskih odnosa i zdravog razvoja mladog čovjeka. Kada je riječ o kvalitetu funkcionalnih odnosa unutar obitelji, odnosa među supružnicima te njihovih odnosa s djecom, prije svega se misli na stanje emocionalnih odnosa. Naime, gdje su ti odnosi poremećeni, disfunkcionalni, uočen je niži nivo socijalizacije mladih, ali i veći rizik od pojave poremećaja

u ponašanju. To se naročito odnosi na komunikaciju između roditelja i djece o čijoj kvaliteti ovise ponašanja djece, ali i njihov ukupan psihosocijalni razvoj (Arbunić, 2004).

1. 3. Stilovi roditeljstva

Termin roditeljstvo pojavio se u trenutku kada se razvila ideja o tome da su majka i otac jednako važni za razvoj i odgajanje djeteta, bez obzira na to što su njihove uloge temeljene na dvije gotovo potpuno različite spolno determinirane uloge.

Tradicionalno, majčinstvo se vezuje uz brigu i podizanje djeteta u ozračju безусловne ljubavi i to u izvedbi koja ispunjava društvena očekivanja. Tradicionalna društvena očekivanja od uloge oca bila su (a dijelom su i danas takva) da predstavlja za dijete model postignuća za uspjeh u vanjskom svijetu. Iz takvih socijalnih očekivanja su oblikovane percepcije odgovornosti za dječiji napredak i razvoj. Velika odgovornost za dječije brige, strahove, usporen psihološki razvoj, loše ocjene, nisku popularnost među vršnjacima i druge eventualne teškoće povezana je uz značajke majčinstva i to, kako u svakodnevnom vanjskom svijetu (počevši od prijatelja, škole, pa i stručnjaka u području mentalnog zdravlja), tako i u intrapsihičkom doživljavanju jedne prosječne majke (Pernar, 2010).

Odavno se ističe da biti roditelj ne znači jednostavno imati djecu, čime se ukazuje da roditeljstvo pored biološke dimenzije ima posebno značajnu pedagošku dimenziju. „Uloga roditelja je plemenita, uzvišena, privlačna i zanimljiva s jedne strane, a složena, delikatna i veoma odgovorna s druge strane (Mandić, Radovanović, Mandić, 2000, str. 47).“

Možemo primijetiti da pored odnosa roditelja i djece, odnosa među roditeljima imamo i odnos djece prema roditeljima, pa s pravom možemo govoriti o interakciji roditelja i djeteta. Na tu interakciju utiču ličnost roditelja, temperament djeteta, njegov uzrast i socijalni i ekonomski status obitelji. Obzirom da se ponašanje u svakoj novoj ulozi uči, jer se ne donosi rođenjem, tako se ponašanje u ovoj interakciji mora steći učenjem. Taj proces je složen i međusobno uslovljen: roditelji moraju naučiti da prepoznaju emocionalne i druge potrebe i poruke djeteta i da na njih odgovore na način koji će moći razumjeti dijete, a istovremeno dijete mora moći osjetiti značenje reakcija i poruka roditelja. Ta interakcija predstavlja komunikaciju specifične vrste i posebnog kvaliteta i može biti manje ili više uspješna ili neuspješna, lako mogu nastati teškoće i nesporazumi.

Ponašanja u ulozi roditelja prolaze kroz brojne promjene: drugačije se ponašaju roditelji koji su rođenjem prvog djeteta to tek postali od roditelja koji već imaju djecu, kao i roditelji predškolskog uzrasta djeteta i oni koji imaju adolescenta i slično.

Prema H. Gudjonsu (1994) razlikuju se tri kritične prelazne faze u mijenjanju te uloge:

- a) **faza prelaza od međusobog odnosa mladog para do njihovog odnosa u roditeljstvu.** U ovoj fazi pokazao se značajnim kvalitet odnosa u vrijeme trudnoće, gdje aktivno ponašanje oca predstavlja značajan faktor stabilnosti odnosa;
- b) **faza prelaza djece u doba mladosti.** Ova faza predstavlja konfliktno polje roditeljstva, jer dinamika obitelji može pojačati nesklad koji se javlja;
- c) **faza konfliktne srednje roditeljske pozicije između djece i vlastitih ostarjelih roditelja.** Ova faza je posebno opterećenje, gdje roditelji trpe dvostruke, snažne i redovno suprotstavljene interese i pritiske.

Odnos roditelja prema djetetu počinje dosta prije njegovog rođenja. Osnovni uslov zdrave obiteljske atmosfere je da dijete bude željeno. Ako dijete nije željeno, emocionalno nezadovoljstvo majke za vrijeme trudnoće se negativno odražava na razvoj djeteta. Ona svjesno ili nesvjesno, najčešće ili odbacuje ili previše štiti, zbog osjećaja krivice.

Roditeljstvo kao kompleksan pojam uključuje odrednice kao što su: preuzimanje i prihvaćanje odgovornosti, motivaciju za dobivanje djece, odgovornost i brigu za djetetovu dobrobit i vrijednosti i ciljeve koji se u roditeljskoj ulozi mogu realizirati. Doživljaj roditeljstva ovisi o spolu i dobi roditelja i djece, o kvaliteti partnerskih odnosa, ali i o konkretnoj društvenoj atmosferi (Lacković - Grgin, 2011). Pojam roditeljstva je jasno određen, on je proces koji se događa unutar nekog karakterističnog vremena i prostora. Kako dolazi do promjena u društvenoj zajednici tako se mijenjaju i zadaci roditeljstva (Klarin, 2006).

Postoje tri tipa roditeljstva: potpuno roditeljstvo (od rođenja do polaska djeteta u školu), djelomično roditeljstvo (nakon polaska u školu, tokom djetinjstva i adolescencije) i roditeljstvo bez djeteta (nakon odlaska odraslog djeteta iz roditeljskog doma) (Lacković - Grgin, 2011).

Roditelji, osim što omogućuju djeci zadovoljenje fizioloških potreba, oni hrabre i vode djecu kroz kognitivni, fizički, socijalni, emocionalni, moralni, seksualni, duhovni, kulturni i obrazovni razvoj. Djeci je potreban roditelj da mu bude prijatelj, partner u igri, pruža dovoljno ljubavi i budi osjećaj sigurnosti kod djeteta. Roditelji moraju pružiti djetetu osnove tjelesnog, estetskog, intelektualnog, moralnog i radnog odgoja (Rosić, 1998). Ključna snaga i uspjeh odgojnog djelovanja leže u autoritetu roditelja, koji trebaju djelovati kao uzori koje djeca poštuju i slijede (Šušnjara, 2017). Ovaj autoritet se stiče primjerenim ponašanjem u obiteljskom i širem životnom kontekstu: kroz znanje, predanost radu, marljivost, moralnost, prihvaćanje dužnosti te savjesno izvršavanje obaveza. Također, važno je iskazivati ljubav i brigu prema djeci, poštivati njihovu osobnost te pružati podršku i pomoć. Suprotno ovome stoje pretjerana strogost, preveliki zahtjevi, grubost, kažnjavanje i stalna fokusiranost na negativne aspekte. Djeci je potrebna radost, veselje, ljubav i toplina, dok navedeni negativni pristupi mogu okruženje učiniti nepovoljnim za razvoj djetetove ličnosti i karaktera.

Pravedan odgajatelj je onaj koji podjednako voli svoju djecu i brine o njima bez privilegiranja i zapostavljanja. Pravednost uključuje ukor za prijestup, ali i obaveznu pohvalu za uspjeh i trud. Roditelj nikada ne smije ostati ravnodušan prema djetetovim uspjesima i neuspjesima. Ono što odgajatelja treba voditi u odgoju je razboritost, umjerenost, dosljednost i odlučnost, nesebičnost te samokritičnost (Plasaj, 1991).

Na djetetov razvoj, sredstva poticanja imaju pozitivan uticaj. Primjena oblika ovisi o osobinama djeteta, o njegovim postupcima i okolini u kojoj živi. Neka od sredstava poticanja mogu biti osmijeh roditelja, milovanje djeteta, kupovina pedagoških igračaka ili odlazak u kino ili kazalište (Rečić, 1996). U metodama pozitivnog odgoja nema upotrebe kažnjavanja, već se koriste dogovori koji se odnose na određene slobode ili prava. „Pozitivna disciplina se zasniva na međusobnom poštovanju koje podrazumijeva potrebe djeteta, ali i roditelja (Šušnjara, 2023, str. 146).“ Pozitivni odgoj ne uključuje kažnjavanje ili kontrolu. Umjesto toga, akcentat je na poučavanju, odgoju, razvijanju vještina i sposobnosti te pronalaženju rješenja. On je konstruktivan, poticajan, obogaćen ljubavlju i razumijevanjem. Korištenjem ove metode, roditelji imaju priliku sami otkriti koji pristup najbolje odgovara njihovom djetetu. Prema Šušnjara (2023, str. 209), „cilj pozitivnog odgoja jeste u stvaranju djece koja imaju svoju volju, ali su spremna na saradnju.“ Drugim riječima, pozitivan odgoj rezultira empatičnom djecom koja ne zahtijevaju prijetnje ili vikanje kako bi se pridržavala pravila. Takva djeca saraduju voljno, djeluju spontano i otvorena su. Ne oslanjaju se na laži ili obmane kako bi dokazala svoje dobro ponašanje roditeljima. Moralnost se ne nameće izvana, već ih se uči poštenju i pravednošću kroz odgoj i saradnju s roditeljima, potičući unutrašnji osjećaj moralnosti kroz svakodnevne interakcije. Raniji odgojni postupci ciljali su na stvaranje poslušne djece, dok pozitivan odgoj potiče samopouzdanje kod djece kako bi postala sposobna oblikovati vlastitu sudbinu te ne biti pasivni sljedbenici drugih (Šušnjara, 2023).

Važnu ulogu u obiteljskom odgoju imaju majka i otac. Neke od uloga žene u obiteljskoj zajednici su: supruga, majka, domaćica, profesionalno angažirana osoba i kćerka svojih roditelja. Žena obavlja sve veći broj uloga u obitelji te je moguće da povremeno dođe do sukoba ukoliko se njezin rad ne cijeni, ako ne postoji razumijevanje i podjela poslova među članovima obitelji. Majčinstvo je subjektivan roditeljski osjećaj majke i predstavlja najvažniji izvor osobnog identiteta, koji je mnogo snažniji od bračnog statusa ili zanimanja. Majčinstvo je temelj osobnog ispunjenja i sreće, ali i izvor najvećeg straha, tjeskobe i ekonomskog opterećenja. Upravo je zbog toga majčinstvo jedinstven osjećaj za svaku majku (Obradović i Čudina - Obradović, 2002).

Očinstvo se, kao subjektivan doživljaj, razlikuje od majčinstva. Na majke se stavlja veći društveni pritisak, nego što je to na muškarce da postanu očevi. Sve se više ističe postojanje jedne zasebne, posebne veze između djeteta i očeva, koja ne zavisi o vezi majka - otac ili majka - dijete. Stoga se očinstvo smatra važnom sastavnicom muškarčevog identiteta (Obradović i Čudina - Obradović, 2002).

Prema Lacković – Grgin (2011), postoje četiri kategorije motivacije za roditeljstvo:

1. **Altruistička motivacija** u kojoj postoji želja za roditeljstvom kako bi se djetetu pružila ljubav i zaštita te briga i skrb.
2. **Fatalistička motivacija** koja promatra smisao života muškarca i žene u reprodukciji i produživanju vrste te smatra kako je to njihova sudbina.
3. **Narcistička motivacija** na dijete gleda kao na dokaz muževnosti, odnosno femininosti, ono povećava vrijednost roditelja.
4. **Instrumentalna motivacija** za roditeljstvom je očuvanje stabilnosti braka, produženje obiteljske loze i domoljubna motivacija.

Roditeljstvo postaje jedna od najodgovornijih, a vjerovatno i najtežih uloga zbog složenosti i promjena koje se zbivaju u savremenom svijetu. Kako bi roditelj mogao izabrati ono što je najbolje za njegovo dijete on mora biti dobro informiran i pedagoški obrazovan kako bi mogao procijeniti što je za njegovo dijete najbolje. Ono što se od savremenog roditelja zahtijeva je dobro poznavanje svog djeteta i njegovog razvoja, korištenje prikladnih roditeljskih postupaka, poznavanje mogućnosti koje se pružaju za odgoj i obrazovanje djece te sposobnost odabira onog što je najbolje za njegovo dijete (Rosić, 1998).

Roditeljstvo uključuje brojna specifična i različita ponašanja, koja pojedinačno ili zajedno u interakciji utiču na dijete. Potrebno je razlikovati roditeljske stilove i postupke kako bi se što bolje shvatio odnos roditeljstva i uticaj koji roditelji imaju na razvoj djece. Roditeljski stil je definiran različitim dimenzijama te se odnosi na emocionalni kontekst u kojem se ostvaruje interakcija djeteta i roditelja, a roditeljski postupci su specifične ciljno usmjerene aktivnosti i ponašanja te su manje ili više neovisni od roditeljskih stilova. Roditeljski stil se može definirati kao ukupnost roditeljskih stavova prema djetetu te emocionalna klima oko koje se odvijaju različiti roditeljski postupci (Obradović i Čudina - Obradović, 2002).

Stilovi roditeljstva se razlikuju s obzirom na dvije dimenzije. Prva dimenzija je roditeljska toplina koja podrazumijeva količinu podrške i ljubavi koju obitelj pruža djetetu. S druge strane, roditeljski nadzor kao druga dimenzija predstavlja u kolikoj mjeri roditelji nadziru dijete i događaje koji su dio njegovog života (Klarin, 2006).

Prvobitna podjela roditeljskih stilova bila je na autoritativni, autoritaran i permisivan stil te je kasnije dodan četvrti zanemarujući roditeljski stil. Svaki od navedenih roditeljskih stilova ima kvalitativno različite obrasce roditeljskih vrijednosti, dimenzija zahtjevnosti i responzivnosti. Stilovi roditeljstva odnose se na način na koji roditelji postavljaju granice, izražavaju ljubav, pružaju podršku i postavljaju očekivanja prema svojoj djeci. Stručnjaci su identificirali nekoliko tipičnih stilova roditeljstva, a ovi stilovi imaju dubok utjecaj na razvoj djece.

Klasično se prepoznaju četiri osnovna stila roditeljstva (Berk, 2015):

1. **Autoritativno roditeljstvo:** Ovaj stil karakterizira kombinacija visoke razine ljubavi i podrške s postavljanjem jasnih i razumnih granica. Autoritativni roditelji postavljaju

očekivanja, ali su otvoreni za komunikaciju slušajući potrebe djece i pružajući im autonomiju. Ova ravnoteža podrške i postavljanja granica često rezultira pozitivnim emocionalnim razvojem djeteta.

2. **Autoritarno roditeljstvo:** Autoritarni roditelji imaju tendenciju postavljanja strogih pravila i očekivanja, često bez puno prostora za pregovaranje. Ovaj stil može uključivati nisku razinu izražavanja ljubavi, a naglasak je na disciplini i poslušnosti. Djeca autoritarnih roditelja mogu razviti dobar stepen samodiscipline, ali istovremeno mogu iskusiti nisku razinu samopouzdanja. Prema Šušnjara (2017), djeca čiji roditelji primjenjuju autoritarni stil odgoja, s malo izražene ljubavi i pažnje te postavljanjem visokih zahtjeva, često su povučena u socijalnom okruženju. Ona često pokazuju manjak inicijative u uspostavljanju odnosa i imaju slabije razvijene socijalne kompetencije.
3. **Permisivno roditeljstvo:** Permisivni roditelji obično pokazuju visok stepen ljubavi i podrške prema svojoj djeci, ali imaju tendenciju da budu manje zahtjevni ili konzistentni u postavljanju granica. Ovakav pristup može rezultirati djetetovom niskom samodisciplinom i poteškoćama u prilagodbi na pravila i očekivanja izvan obitelji.
4. **Zanemarujuće roditeljstvo:** Zanemarujući roditelji imaju niske razine ljubavi, podrške i postavljanja granica. Djeca koja su izložena ovom stilu roditeljstva često se suočavaju s emocionalnim zanemarivanjem i nedostatkom osnovnih potreba. Ovaj stil može imati ozbiljne posljedice na emocionalni i socijalni razvoj djeteta.

Različiti stilovi roditeljstva snažno utječu na izbor odgojnih metoda, uključujući tjelesno kažnjavanje. Autoritativni roditelji, zbog svoje orijentacije prema otvorenoj komunikaciji i podršci, često se okreću nenasilnim metodama odgajanja. S druge strane, autoritarni roditelji, koji postavljaju stroge granice bez puno prostora za pregovaranje, mogu koristiti tjelesno kažnjavanje kao sredstvo za održavanje discipline. Permisivni roditelji, iako rijetko koriste tjelesno kažnjavanje, često se suočavaju s izazovima u održavanju dosljednih granica i pravila, što može rezultirati poteškoćama u djetetovom razvoju samodiscipline. Zanemarujući roditelji, koji pokazuju nisku razinu ljubavi i pažnje, ne koriste tjelesno kažnjavanje, ali njihova pasivnost može imati ozbiljne negativne posljedice na emocionalni razvoj djece.

Važno je napomenuti da roditelji često kombiniraju različite elemente ovih stilova, stvarajući jedinstven pristup prema odgoju svoje djece. Također, važno je naglasiti da nema "jednog pravog načina" odgoja djece, jer svako dijete ima svoje jedinstvene potrebe i osobnosti. Međutim, autoritativni stil roditeljstva obično se smatra najpozitivnijim, jer kombinira ljubav i podršku s jasnim i dosljednim postavljanjem granica. Ne trebamo se čvrsto pridržavati naslijeđenih pravila odgoja niti biti ili autoritarni ili previše popustljivi. Umjesto toga, važno je prilagoditi se situaciji i gledati na dijete kao jedinstvenu osobu s vlastitim osobnostima, te ga poštovati u skladu s tim (Šušnjara, 2023).

2. POJAM TJELESNOG KAŽNJAVANJA

2. 1. Definiranje tjelesnog kažnjavanja

Tjelesno kažnjavanje predstavlja kršenje prava djeteta. Tjelesno kažnjavanje se definira kao namjerna primjena tjelesne sile s ciljem da dijete osjeti nelagodu ili bol, ali bez nanošenja ozbiljnih ozljeda, sa svrhom korekcije ili regulacije djetetovog ponašanja (Straus, 1999). Tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje su oblici tjelesnog nasilja, pri čemu je kažnjavanje blaži oblik, dok je zlostavljanje ekstremniji. Iako nisu potpuno istoznačni pojmovi, postoji suptilna granica između njih. Razlikovanje između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja u psihologiji predstavlja izazov, budući da još uvijek ne postoji općeprihvaćeni kriterij (Pećnik, 2006). Često se kao osnovni pokazatelj koristi intenzitet nasilnog djelovanja. Tjelesno kažnjavanje se opisuje kao djelovanje s niskim rizikom od tjelesne ozljede, dok se tjelesno zlostavljanje najčešće povezuje s visokim rizikom od ozljeda (Špoljarić, 2020). Prema Bilić i Bilić (2013), tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje se razlikuju po intenzitetu djelovanja, niskom riziku od ozljede te samoj namjeri koja stoji iza primjene. Tjelesno kažnjavanje obično se koristi u odgojne svrhe, dok je tjelesno zlostavljanje često povezano s ozbiljnijim namjerama i posljedicama.

Razlike između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja su često zamagljene zbog sličnosti u njihovim pojavnim oblicima i potencijalnim posljedicama. Najučestaliji oblici tjelesnog kažnjavanja uključuju šamar, bacanje, tresenje, grebanje, udarac rukom, nogom ili predmetom, ugrizi, povlačenje za uši ili kosu, prisilno gutanje, prisiljavanje djeteta da ostane u neudobnim položajima i drugi (Vidović, 2008). S druge strane, tjelesno zlostavljanje obično uključuje teže oblike nasilja poput batina, čupanja kose, guranja na pod ili čak vezivanja i davljenja. Teži oblici zlostavljanja mogu uzrokovati ozbiljne ozljede, uključujući prijelome kostiju ili oštećenja mozga, pa čak i smrt.

Unatoč razlikama, istraživanja pokazuju značajnu povezanost između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja (Ajduković, 2012). Blaži oblici kažnjavanja često prelaze granicu u zlostavljanje, a postoje visoke korelacije između procjene tjelesnog kažnjavanja i psihičkog zlostavljanja. Tjelesno kažnjavanje može izazvati neugodne emocionalne reakcije kod djece, što može otežati prihvaćanje upozorenja od strane roditelja i usvajanje željenih obrazaca ponašanja. Stoga je važno prepoznati da svako nasilno ponašanje prema djetetu, bez obzira na namjeru, krši dječija prava i može imati dugoročne negativne posljedice na njihovu dobrobit. „Poštovati dijete znači uvažavati ga kao ljudsko biće s pravima odlučivanja koja i sami imamo. Imati prava ne znači da dijete treba činiti ono što čine odrasli, jer u obitelji svako ima svoju ulogu i svako ima pravo da bude poštovan unutar te uloge (Šušnjara, 2023, str. 149).“

Naučno razumijevanje ljudskog ponašanja napredovalo je do te mjere da tjelesno kažnjavanje više nije potrebno u odgoju djece. Ponašanje djece može se oblikovati potkrepljenjem i netjelesnim kažnjavanjem. Napredak ka uspostavljanju ovih društveno prihvatljivih pristupa

usporen je zbog nedostatka razlike između tri različite vrste udaranja, od kojih se sve obično naziva "tjelesno kažnjavanje". Razlikujemo konvencionalnu tjelesnu disciplinu, impulsivnu agresiju i istinsko tjelesno kažnjavanje.

Od toga, impulsivna agresija predstavlja najveći problem, jer naše evolucijsko naslijeđe čini svakoga podložnim njoj, u ovoj ili onoj mjeri. Budući da je impulsivna agresija prema djeci izazvana i odražavana uvjetima okoline, može se spriječiti odgovarajućom intervencijom. Tradicionalno, zagovaranje konvencionalne tjelesne discipline proizlazi iz ideje da „loša djela“ proizilaze iz slobodne volje i da djecu treba naučiti da „budu dobra“. Determinističkiji pogled na ponašanje podstiče suosjećajni stav prema nedjelima. Gledano iz perspektive evolucijske teorije, društveno neprihvatljivo ponašanje je prirodno, a ne zločesto i može mu se pristupiti s praktičnim, a ne moralističkim pogledom. U biheviorističko - analitičkom pogledu, sklonost impulsivnoj agresiji i kažnjivom ponašanju obično se mogu shvatiti kao zamke nepredviđenih okolnosti. Zamke nepredviđenih okolnosti se izbjegavaju pomoću dvije vrste metoda: posvećenost i društvene nepredviđenosti, koje se obično nazivaju „obrazovanjem“, u kombinaciji s pravilima. Analitičari primijenjenog ponašanja razvili su niz moćnih metoda zasnovanih na pojačanju za sprečavanje nepoželjnog ponašanja. Oni smatraju da je pravo tjelesno kažnjavanje potrebno samo kao krajnja mjera u rijetkim okolnostima. Uspostavljanje potkrepljenja i netjelesnog kažnjavanja kao alternativa konvencionalnoj tjelesnoj disciplini i impulsivnoj agresiji zahtijevat će edukaciju i roditelja i djece (Donnelly i Straus, 2008).

Ponašajno - analitička upotreba riječi kazna razlikuje se od uobičajene upotrebe izraza tjelesna kazna. Za većinu ljudi kažnjavanje znači tjelesno kažnjavanje i odnosi se na korištenje šamara ili batina kako bi se spriječilo ponašanje djece koje se smatra neprikladnim. Glavni cilj udaranja je trenutni prekid djetetovih radnji. Često se udaranje djeteta naziva kaznom čak i ako je nedjelotvorno.

Ovakav pogled na tjelesno kažnjavanje, jer ne uspijeva napraviti takve ključne razlike u pogledu toga da li je i zašto je djelotvoran i zašto se uopće pojavljuje, ometa naše razumijevanje toga kao kulturne prakse i proizvoda naše evolucijske historije. Da bismo stekli ovo razumijevanje i, uz to, eliminirali tjelesne disciplinske prakse iz naše kulture, potrebna nam je jasnija ideja o tome što podrazumijevamo pod „tjelesnim kaznama“ i jasnija definicija kazne općenito (Donnelly i Straus, 2008).

Bihevioralno istraživanje je identifikovalo niz faktora koji određuju efikasnost kazne. Oni uključuju: pažljivu specifikaciju ponašanja koje će se kazniti, uključujući situacije u kojima je vjerovatno da će se to dogoditi, a posebno pojačanje koje ga održava, pažljiv opis kažnjavača i da li je bijeg od njega moguć, te specifikaciju kada treba predstaviti kažnjavača — odnosno raspored kažnjavanja (Azrin i Holz, 1966).

Azrin i Holz (1966) ponudili su funkcionalnu definiciju kazne, koja se može parafrazirati na sljedeći način: Kazna je smanjenje buduće vjerovatnoće radnje kao rezultat isporuke događaja za tu radnju. Događaj koji postiže smanjenje buduće vjerovatnoće je kažnjavač. Funkcionalna definicija kažnjava kaznu kao proceduru (isporuka kažnjavača uslovljena radnjom) i naglašava

efekte ponašanja te procedure (smanjenje buduće vjerovatnoće). Ovaj koncept je dodatno istražen i potvrđen u novijim istraživanjima. Na primjer, Smith i Fry (2020) su istražili utjecaj kaznenih metoda na ponašanje djece, navodeći da kazneni pristupi mogu imati kratkoročne efekte na smanjenje neželjenog ponašanja, ali također mogu izazvati dugoročne negativne emocionalne i psihološke posljedice. Dodatno, istraživanje koje su proveli Johnson i Jackson (2018) ukazuje na kompleksnost interakcija između kaznenih metoda i emocionalnog razvoja djece, naglašavajući važnost prilagodljivih i pozitivnih strategija roditeljstva.

Ova definicija se razlikuje od drugih koje bi se mogle dati, na najmanje tri načina. Prvo, izostavlja subjektivne pojmove, kao što su osjećaji ili stanja uma. Naglašava učinak događaja na ponašanje, a ne ono što bi osoba mogla osjetiti ili reći o događaju. Iako ono što osoba osjeća ili kaže može biti važno za neke svrhe, nema razloga za pretpostavku da bi izvještaji osobe o kazni trebali zamijeniti promatranje njenih stvarnih učinaka (Donnelly i Straus, 2008). Drugo, naglasak na smanjenju buduće vjerovatnoće izbjegava moguću zabludu koja bi izjednačila kaznu sa trenutnim suzbijanjem neželjenog ponašanja. Neposredno potiskivanje djetetovog ponašanja možda nema nikakve veze sa kaznom. Vjerovatnije je da šamar izaziva niz fizioloških reakcija, kao što su plač i pasivnost, koji su nekompatibilni s neželjenim ponašanjem. Čak iako ga udaranje odmah potisne, ako postoji ista vjerovatnoća da će se ponašanje ponoviti, ne može se reći da je kažnjeno. Treće, definicija nam pomaže da izbjegnemo da budemo zarobljeni našim predrasudama o tome koji događaji bi trebali biti kažnjavani, na osnovu našeg vlastitog iskustva. Odrasli promatrač koji bi smatrao da je užasno odbojno biti udaren i izbjegavao bi učiniti bilo šta što je rezultiralo udarcem ne može pretpostaviti da će zbog toga biti udaren i kazniti ponašanje bilo kojeg djeteta. Naši subjektivni utisci uopće nisu vodič. Zaista, u mnogim situacijama udaranje ne samo da nije uspjealo kao kazna, već zapravo funkcionira kao pozitivno pojačanje. Na primjer, ako je udaranje povezano s drugim tjelesnim i verbalnim kontaktom (odnosno "pažnja"), to može ojačati ponašanje koje ga proizvodi. Prava kazna se prepoznaje po tome što smanjuje vjerovatnoću da se neželjeno ponašanje ponovi (Donnelly i Straus, 2008).

Funkcionalna definicija nam pomaže da odvojimo kaznu od agresije i da razumijemo razloge koji stoje iza oboje. Umjesto da sugeriramo da se kažnjavanje događa zbog roditeljske „frustracije“, mi smo privučeni da ispitamo okolnosti u vezi sa kažnjavanjem i agresijom. Faktori koji promovišu upotrebu kazne mogu se uveliko razlikovati od faktora koji promovišu agresiju. Sada prelazimo na pažljivije definisanje ove razlike.

Roditelji udaraju ili na drugi način nanose bol djeci iz raznih razloga. Usredotočit ćemo se na tri vrste udaranja, koje se razlikuju po okolišnim okolnostima koje su ih uspostavile i održavale. O prvoj, pravoj tjelesnoj kazni, govorit ćemo samo ukratko pri kraju, jer se ona odnosi na situacije koje su relativno rijetke. Dvije vrste veće brige, od kojih nijedna ne predstavlja pravu kaznu, nazvat ćemo konvencionalnom tjelesnom disciplinom i impulsivnom agresijom. Ovo dvoje zajedno ćemo nazvati tjelesnom disciplinom, preferirajući riječ disciplina nego riječi sa vrijednostima poput zlostavljanja i nasilja.

Kulturne tradicije mogu nalagati da kada se dijete loše ponaša, dijete treba udariti, bez obzira na to kako se roditelj osjeća. To je obaveza roditelja. Udarci nisu impulsivni, već unaprijed planirani, a možda čak i nevoljni. U romanu Williama Faulknera „The Reivers“, otac dječaka koji se loše ponašao odvodi ga na mjesto gdje bi inače bio kažnjen bičevanjem. Međutim, otac odlučuje da ga ne bičuje, jer smatra da bi to bilo nedovoljno za ozbiljan prekršaj koji je dječak počinio. Umjesto toga, otac se oslanja na dječakovu krivicu i sramotu da bi postigao pravdu. Incident ilustruje i konvencionalni aspekt tjelesne discipline i okolišne okolnosti njegovog nastanka. Pravda, kako je shvata kultura, mora prevladati (Donnelly i Straus, 2008).

Međutim, kako vrijeme prolazi, konvencije se mijenjaju. Kao i sve kulturne prakse, disciplinske prakse koje idu uz razgovor o pravdi i plaćanju za grijeh prenose se s generacije na generaciju, ali obično s nekim modifikacijama, ovisno o promjenama u drugim praksama u kulturi. Trenutna javna debata o tjelesnom kažnjavanju vjerovatno će smanjiti učestalost konvencionalne tjelesne discipline, posebno kako se učestalo povećavaju efikasnije netjelesne metode. Budući da je relativno podložna obrazovanju i društvenom pritisku, konvencionalna tjelesna disciplina manje zabrinjava od impulsivne agresije, koja je ukorijenjena u biologiji naše vrste.

Kada ljudi govore o tjelesnom kažnjavanju, glavni problem zabrinjava impulsivna agresija roditelja prema djeci. Ko se protivi ako roditelji pokušavaju da oblikuju ponašanje svoje djece? Prigovaramo samo kada se taj dostojan cilj koristi da se pokuša opravdati agresivno ponašanje roditelja prema njihovoj djeci (Donnelly i Straus, 2008).

Agresija je impulsivna kada predstavlja trenutnu, emocionalnu reakciju koja se održava trenutnim pojačanjem. Ovo neposredno pojačanje je dvije vrste. Prvo, kao što je slučaj sa mnogim emotivnim ponašanjem, uključivanje u agresiju samo po sebi pojačava. Drugo, agresija je pojačana trenutnim potiskivanjem neželjenog ponašanja djeteta. Impulsivna agresija se ne održava nikakvim dugoročnim smanjenjem buduće vjerovatnoće djetetovog neprimjerenog ponašanja.

Problem tjelesnog kažnjavanja korisnije se sagledava kao dva problema: konvencionalna tjelesna disciplina, koja će popustiti kulturnim promjenama, i impulsivna agresija prema djeci, koja je manje podložna. Ovo ostavlja pravo tjelesno kažnjavanje kao mogući način da se smanji ili eliminiira neprimjerenost ponašanje kod djece, iako ćemo tvrditi da je to nepoželjna metoda, u najboljem slučaju krajnja mjera. Mi ćemo se prvenstveno baviti impulsivnom agresijom prema djeci: odakle dolazi, mogućim posljedicama i kako je spriječiti.

Istraživači u Engleskoj otkrili su da je 35% djece u uzorku obitelji s dva roditelja primilo „teško“ tjelesno kažnjavanje, definirano kao namjeru ili potencijal da izazove ozljedu ili psihičku štetu, korištenje pribora, ponovljeno korištenje ili upotrebu tokom dužeg vremena (Nobes i Smith, 1997).

Stavovi roditelja obojeni su njihovim vlastitim iskustvima iz djetinjstva. Studija na 11. 600 odraslih (Knutson i Selner, 1994) pokazala je da 74% onih koje su roditelji udarili šakama,

nogama ili davili i skoro polovina onih koji su bili povrijeđeni više puta ne smatra da su bili zlostavljani. Međutim, djeca su vrlo jasna kada je u pitanju željeni efekat. U istraživanju provedenom 1998. godine, koje je obuhvatilo 76 djece u dobi od 5 do 7 godina (Willow i Hyder, 1998), većina ih je naglasila da udarac uzrokuje bol ili su čak tjelesno demonstrirala snagu udarca kada su ih pitali šta za njih znači pojam „udarac“.

2. 2. Zastupljenost tjelesne kazne u odgoju djece u svijetu

Zemlje i pojedinci unutar zemalja uveliko se razlikuju po normativnim pristupima odgoju djece. Međutim, debata o upotrebi tjelesnog kažnjavanja u mnogim zemljama raste. Američka akademija za pedijatriju (AAP) definira tjelesno kažnjavanje kao primjenu fizičkog bola, poput udaranja, šamaranja ili hvatanja kako bi se ublažilo nepoželjno ponašanje djeteta (Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 1998). Tjelesno kažnjavanje ostaje legalan i relativno dobro prihvaćen oblik dječije discipline u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), a studije rasprostranjenosti izvještavaju da 64 - 95% roditelja koristi batine između 2 - 3 godine (Straus, 2010). Međutim, sve veći broj zemalja donosi zakone koji zabranjuju njegovu upotrebu u kući (Gershoff, 2002).

Međunarodna upravljačka tijela, uključujući Ujedinjene nacije (UN) i Evropsku uniju (EU), postali su snažni zagovornici prava djeteta na nenasilan odgoj i preporučili su državama članicama da donesu zakone koji zabranjuju sve oblike tjelesnog kažnjavanja (Durivage i saradnici, 2015).

Od 2012. godine, dvadeset tri od četrdeset sedam zemalja Vijeća Evrope usvojile su zakone koji zabranjuju upotrebu tjelesnog kažnjavanja u kući. Uprkos rastućem zamahu političkih inicijativa za okončanje tjelesnog kažnjavanja djece, dugoročne zdravstvene posljedice tjelesnog kažnjavanja ostaju tema debate (Gershoff, 2002).

Tjelesno kažnjavanje se pokazalo efikasnim u zaustavljanju ili sprječavanju neželjenog ponašanja u kratkom roku. Međutim, mogućnost negativnih dugoročnih efekata na ponašanje i mentalno zdravlje djece dugo je bila zabrinutost u medicinskoj i psihološkoj zajednici (Gershoff, 2002).

Brojne studije su pokazale povezanost između tjelesnog kažnjavanja i raznih problema mentalnog zdravlja i ponašanja (Aucoin, Frick i Bodin, 2006). Meta - analiza odnosa između tjelesnog kažnjavanja i negativnih ishoda mentalnog zdravlja iz 2002. godine pokazala je da je tjelesno kažnjavanje povezano s jedanaest važnih ponašanja i iskustava u djetinjstvu, uključujući povećanu agresiju i antisocijalno ponašanje (Gershoff, 2002).

U SAD - u je sprovedeno veliko istraživanje koje pokazuje štetne efekte tjelesnog kažnjavanja. Na međunarodnom planu, društvena prihvatljivost i rasprostranjenost tjelesnog kažnjavanja uveliko se razlikuju od zemlje do zemlje (Lansford, Deater - Deckard, Dodge, Bates i Pettit,

2004). Pokazalo se da stavovi roditelja prema oštrom kažnjavanju predviđaju buduću upotrebu oštrih kazni (Lansford, Deater - Deckard, Dodge, Bates i Pettit, 2004), i dok kulturološke norme oblikuju mišljenje roditelja o upotrebi tjelesnog kažnjavanja (Bornstein, 2013), te norme nisu nužno nepromjenjive. Studije sprovedene u Švedskoj i Finskoj, prve dvije zemlje koje su zabranile tjelesno kažnjavanje 1979. odnosno 1983. godine, pokazale su značajan pad podrške tjelesnom kažnjavanju, kao i pad rasprostranjenosti (Zolotor i Puzia, 2010).

Studija na više od 4.000 evropske školske djece u šest zemalja dokumentira da je tjelesno kažnjavanje povezano sa negativnim ishodima mentalnog zdravlja kod djece, te da je veza između tjelesnog kažnjavanja i negativnog mentalnog zdravlja jača među djecom u zemljama koje imaju eksplicitne politike zabrane praksi. Ovi podaci su u skladu s prethodnim američkim studijama koje su dokumentirale korelaciju između tjelesnog kažnjavanja i problema mentalnog zdravlja, uključujući prethodne studije koje su dokumentirale povećanu agresiju i druge eksternalizirane probleme (Mahoney, Donnelly, Lewis i Maynard, 2000), kao i povećanje depresije i anksioznosti u djetinjstvu, a kasnije u životu, suicidalnu sklonost (Rodriguez, 2003).

Ova studija proširuje ovu prethodnu literaturu potvrđujući povezanost u raznolikom međunarodnom kontekstu. Podudarnost ovih novih evropskih podataka sa prethodnim američkim studijama sugerira da su negativni efekti tjelesnog kažnjavanja konzistentni u širokom spektru kulturnih konteksta.

Podaci SCMHE (School Children Mental Health Europe) također podržavaju nalaze prethodnih studija da su socio - demografski faktori kao što su mlada dob, niže obrazovanje i više stope nezaposlenosti povezani s povećanjem upotrebe tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja (Berlin i saradnici, 2009). Međutim, čak i kada se uzmu u obzir socio - demografski faktori povezani sa tjelesnim kažnjavanjem, SCHME podaci su otkrili povezanost između roditeljske upotrebe tjelesnog kažnjavanja i pravnog statusa tjelesnog kažnjavanja unutar zemalja.

Podaci studije iz 2015. godine pokazuju da je prevalencija tjelesnog kažnjavanja najveća u Turskoj i Litvaniji, dvije zemlje u kojima je njegova upotreba i dalje legalna (Durivage i saradnici, 2015). Dodatno, multivarijabilna analiza je otkrila pozitivnu povezanost između zakonitosti tjelesnog kažnjavanja i učestalosti roditeljske upotrebe tjelesnog kažnjavanja, čak i nakon prilagođavanja socio - demografskim faktorima. Trenutno, samo osamnaest od dvadeset sedam zemalja članica EU ima zakone koji zabranjuju upotrebu tjelesnog kažnjavanja u kući. Dizajn poprečnog presjeka ove studije isključuje longitudinalnu procjenu da li promjene zakona predviđaju promjene u ponašanju, pa je moguće da su se promijenili kulturološki pogledi i da je tjelesno kažnjavanje postalo društveno neprihvatljivije prije donošenja zakona. Međutim, ova studija pruža dokaze da je tjelesno kažnjavanje negativno povezano s mentalnim zdravljem djece, te da je nepostojanje zakona koji zabranjuju tjelesno kažnjavanje povezano s većom upotrebom tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja (Durivage i saradnici, 2015).

Upitnik u Japanu iz 2017. godine od 20.000 ispitanika starijih od 20 godina otkrio je koliko je to normalna disciplina, jer 60% ispitanika smatrao je prihvatljivim oblikom discipline udaranje djece (Yahiya i saradnici, 2019).

Studija Clemensa i saradnika (2020) analizirala je društvene stavove prema tjelesnom kažnjavanju u Njemačkoj na osnovu reprezentativnog istraživanja provedenog 2020. godine koji su uporedili rezultate sa studijama iz posljednjih 20 godina (Clemens, Sachser, Weilemann, i Fegert, 2023). Pokazalo se da je tokom vremena došlo do značajnog pada u upotrebi pojedinačnih oblika tjelesnog kažnjavanja ili prihvatanja njihove upotrebe. Međutim, podrška blažem tjelesnom kažnjavanju je i dalje bila preko 40% u 2020. godini. Učesnici koji su i sami iskusili tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu imali su višu stopu odobravanja tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece od učesnika koji nisu. Žene, mlađi učesnici i učesnici sa ekvivalentnim prihodima domaćinstva većim od 3.500 eura mjesečno češće će odbiti tjelesno kažnjavanje u roditeljstvu u odnosu na kontrolnu grupu i stoga imaju veću vjerovatnoću da će prekinuti krug nasilja uprkos tome što su i sami iskusili tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu (Khachatryan i saradnici, 2023).

2. 3. Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece

Prema Strausu (1996) tjelesno kažnjavanje od strane roditelja je ključni faktor koji doprinosi održavanju nasilja u društvima. U Sjedinjenim Američkim Državama, nacionalna istraživanja ukazuju na stalnu popularnost ove disciplinske tehnike. Na primjer, skoro 75% odraslih vjeruje da je „dobro žestoko batinanje“ prikladno i ponekad neophodna disciplinska praksa (Child Trends, 2009). Ove vrste uvjerenja su označene kao stavovi skloni zlostavljanju (Jackson i saradnici, 1999). U prilog toj etiketi, utvrđeno je da majke koje udaraju djecu češće prijavljuju tjelesno zlostavljanje svoje djece nego majke koje ne udaraju.

Uprkos prihvatanju tjelesnog kažnjavanja kao disciplinske prakse, sve je više dokaza da je tjelesno kažnjavanje povezano sa kratkoročnim i dugoročnim problemima u ponašanju djeteta. Gershoffov (2002) metaanalitički pregled je utvrdio da je tjelesno kažnjavanje povezano s takvim nenamjernim negativnim ponašanjima kao što su agresivna i delikventna djela kod djece, loš kvalitet odnosa između roditelja i djece i povećan rizik od tjelesnog zlostavljanja djece. Nedavne pažljivo osmišljene longitudinalne studije i dalje podržavaju Gershoffove nalaze (Gromoske i Maguire - Jack, 2012).

Iako postoje mnoge vrste determinanti tjelesnog kažnjavanja (npr. kultura, stres, karakteristike djeteta), individualni stavovi su najmoćniji prediktor u poređenju s alternativnim prediktorima (bijes, percepcija ozbiljnosti i namjere lošeg ponašanja djeteta). Takvi stavovi odražavaju uvjerenja o instrumentalnoj ulozi tjelesnog kažnjavanja: roditelji koji se češće udaraju vjerovatno će vjerovati da će batinanje rezultirati pozitivnijim ishodom kao što su poštovanje djece i poštovanje roditelja.

Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju su dobar konstrukt za ciljanje promjena jer su u velikoj korelaciji sa dnevnim izvještajima o batinanju kao i predviđanjem naknadnog ponašanja batinanja. Pored toga, ovi stavovi su relativno stabilni tokom vremena, kao što su Vittrup, Holden i Buck (2006) pronašli u trogodišnjoj longitudinalnoj studiji disciplinskih praksi. Zauzvrat, specifični stavovi (npr. stav batina) su glavna determinanta namjere ponašanja, koja je zauzvrat najbolji prediktor ponašanja (Webb i Sheeran, 2006).

Kako se formiraju ovi stavovi? Stavovi se višestruko određuju kroz kanale kao što su lična iskustva, norme i savjeti od utjecajnih pojedinaca. Prema Taylor i saradnicima (2012), nakon vlastitih roditelja i supružnika, pedijatri su stručnjaci od najvećeg povjerenja, a slijede ih radnici za mentalno zdravlje, nastavnici, edukatori roditelja i vjerske vođe. Zanimljivo je da je ranija studija pokazala da su percepcije savjeta koje su dali profesionalci (npr. pedijatri, psiholozi) nedosljedni.

Budući da je namjera roditelja iza većine tjelesnog kažnjavanja promicanje dobrog ponašanja, a ne nanošenje štete djetetu, pojedinci bi trebali biti prijemčivi za nove informacije o štetnim efektima povezanim s praksom. Navedena studija je osmišljena da promijeni stavove prema batinanju pružajući odraslima još jedan izvor informacija o batinanju – onaj od istraživača. S obzirom na to da su stavovi djelimično zasnovani na relevantnom znanju, slijedi da bi nove informacije trebale biti u mogućnosti da modificiraju ta uvjerenja. Pored toga, stavovi zasnovani na ograničenom znanju su manje stabilni od stavova izvedenih iz opsežnije baze znanja. Shodno tome, stavove o tjelesnom kažnjavanju može biti relativno lako promijeniti, posebno među roditeljima. Mnogi programi edukacije roditelja uspješno su ciljali i promijenili stavove, namjere u ponašanju i ponašanja u pogledu korištenja tjelesnog kažnjavanja. Međutim, ti programi uključuju intervenciju koja traje mnogo sedmica i stoga zahtijevaju puno vremena, radno su intenzivni i skupi.

Nasuprot tome, postoje najmanje tri jeftine intervencijske studije koje imaju za cilj promjenu stavova tjelesnog kažnjavanja koje su objavljene. Prva studija koja je koristila ovaj pristup uključivala je studente koji su čitali sažetak od 2.000 riječi nedavnog empirijskog istraživanja o tjelesnom kažnjavanju (Robinson, Funk, Beth i Bush, 2005). U prethodnom testiranju, 56% od 64 učenika u eksperimentalnoj grupi navelo je da bi udarilo dijete koje se stalno loše ponaša da su roditelj. Međutim, nakon čitanja sažetka istraživanja, postotak je pao na 44%. U kontrolnoj grupi nije bilo značajnih promjena (Robinson, Funk, Beth i Bush, 2005). Druga studija o ciljanoj promjeni stava uključivala je roditelje koji su gledali 20 - minutni program pod nazivom Igraj lijepo, osmišljen da podstakne nenasilne pristupe odgoju (Scholer, Hamilton, Johnson i Scott, 2010). U randomiziranoj kontrolnoj studiji, istraživači su otkrili, na osnovu naknadnog telefonskog intervjua jedan do osam mjeseci nakon gledanja programa, da su stavovi 45 roditelja prema pljeskanju postali znatno nepovoljniji. Nije bilo značajne promjene u stavovima kontrolne grupe (Holden, Brown, Baldwin i Caderao, 2014). Nedavno je isproban treći pristup. Istraživači su dali edukativne knjige za bebe dizajnirane da obeshrabre tjelesno kažnjavanje majkama sa niskim primanjima. Utvrđeno je da su 53 majke koje su bile

raspoređene u grupu koja je dobila edukativne knjige imale manje pozitivne stavove prema tjelesnom kažnjavanju od majki koje su ili dobile neobrazovnu knjigu ili nisu, iako nije bilo procjene prije testiranja (Holden, Brown, Baldwin i Cadera, 2014).

Istraživanje sprovedeno u SAD 2014. godine pokazalo je da se 76% muškaraca i 65% žena starosti od 18 do 65 godina slaže da je djetetu ponekad potrebno „dobro teško batinanje” (Chiocca, 2017). Straus (2017, str. 19) definiše tjelesno kažnjavanje kao „upotrebu fizičke sile sa namjerom da se djetetu nanese bol, ali ne i ozljeda, u svrhu korekcije ili kontrole djetetovog ponašanja“. Osim što većina odraslih Amerikanaca odobrava tjelesno kažnjavanje, većina ga zapravo koristi da ispravi ponašanje svoje djece. Preko 90% američkih roditelja navodi da su koristili tjelesno kažnjavanje barem jednom, a 40% do 70% navodi da su koristili tjelesno kažnjavanje u posljednjih 6 mjeseci (Straus, 2010).

Značajan dio istraživanja je pokazao da tjelesno kažnjavanje nije samo neefikasno (Durrant i Ensom, 2012) već i štetno (Grogan - Kaylor, 2004). U značajnoj meta - analizi 88 studija o efektima tjelesnog kažnjavanja, Gershoff (2002) je dokumentovao 11 negativnih ishoda povezanih sa tjelesnim kažnjavanjem. Gershoffova analiza je pokazala vezu između tjelesnog kažnjavanja i povećane agresivnosti kod djece, smanjene moralne internalizacije, povećanog delinkventnog, kriminalnog i antisocijalnog ponašanja, smanjenog kvaliteta odnosa roditelj – dijete, povećanog internalizirajućeg i eksternalizirajućeg ponašanja kod djece i povećanog rizika od nasilja u obitelji u odrasloj dobi. Naknadne istraživačke studije su učvrstile nalaze da je tjelesno kažnjavanje povezano sa antisocijalnim ponašanjem (Grogan - Kaylor, 2004), povećanom dječijom agresivnošću i povećanim rizikom od velike depresije, zloupotrebe alkohola ili ovisnosti, i eksternaliziranja problema u odrasloj dobi.

Novija meta - analiza (Gershoff i Grogan - Kaylor, 2016) od 75 studija u velikoj mjeri potvrđuje prethodne metaanalitičke nalaze, identificirajući 17 odvojenih štetnih ishoda djece povezanih s upotrebom tjelesne kazne. Ovi nalazi uključuju trenutni prkos, nisku moralnu internalizaciju, agresiju i antisocijalno ponašanje, pojačano internalizirajuće i eksternalizirajuće ponašanje, probleme mentalnog zdravlja uključujući zloupotrebu alkohola i supstanci i nisko samopoštovanje. Ostali negativni ishodi uključuju smanjenu kognitivnu sposobnost, smanjenu samoregulaciju, negativne odnose između roditelja i djece i povećan rizik od tjelesnih ozljeda i zlostavljanja. Negativni efekti tjelesnog kažnjavanja nastavljaju se i nakon djetinjstva, s povećanim rizikom od problema sa mentalnim zdravljem u odrasloj dobi, uključujući antisocijalna ponašanja, zloupotrebu alkohola ili supstanci. Ovo istraživanje je također pokazalo da djeca koja su pogođena imaju veću vjerovatnoću da podržavaju upotrebu tjelesne kazne kao odrasli (Gershoff i Grogan - Kaylor, 2016).

U Bosni i Hercegovini tjelesno kažnjavanje djece se i dalje koristi kao metoda odgoja, unatoč promjenama u stavovima i zakonodavstvu. Prema istraživanju UNICEF – a iz 2014. godine (Mreža NVO, 2019), tjelesno kažnjavanje ostaje značajan problem, s najmanje 55% roditelja koji priznaju da koriste ovu disciplinsku metodu. Iako je prisutnost tjelesnog kažnjavanja smanjena u odnosu na prethodne decenije, i dalje se očituje u različitim oblicima, uključujući

šamaranje, udaranje po rukama i stražnjici te upotrebu kaiša ili drugih predmeta. Istraživanje je provedeno u okviru šireg programa UNICEF – a za analizu nasilja nad djecom u zemljama Balkana, sa fokusom na tjelesno kažnjavanje kao oblik discipliniranja. Metodologija istraživanja uključivala je ankete provedene među roditeljima i djecom iz ruralnih i urbanih sredina Bosne i Hercegovine, s ciljem prikupljanja podataka o prevalenciji tjelesnog kažnjavanja, stavovima roditelja prema disciplini i faktorima koji utječu na primjenu nasilja u odgoju djece.

Rezultati istraživanja otkrili su da su dječaci češće izloženi tjelesnom kažnjavanju u odnosu na djevojčice. Roditelji su često navodili da smatraju tjelesno kažnjavanje neophodnim za uspostavljanje discipline i mnogi vjeruju da povremeno tjelesno kažnjavanje nije štetno za djecu. Međutim, istraživanje je pokazalo da roditelji nisu u potpunosti svjesni negativnih dugoročnih posljedica koje ovakva praksa može imati na djecu. Prema tome, istraživači su zaključili da je neophodno uložiti više napora u podizanje svijesti roditelja o štetnosti tjelesnog kažnjavanja i promovirati nenasilne metode disciplinskog postupanja. Također, preporučeno je da se kroz obrazovne kampanje i programe roditeljima pruže praktične smjernice o pozitivnom roditeljstvu.

2. 4. Posljedice tjelesnog kažnjavanja na djecu

Tjelesno kažnjavanje djece, poput udaranja, udaraca ili drugih oblika tjelesnog kažnjavanja, može imati niz ozbiljnih posljedica na djetetov emocionalni, intelektualni i tjelesni razvoj. Stručnjaci se slažu da tjelesno kažnjavanje nije učinkovit način odgoja djece i da može imati dugoročne negativne učinke.

Prema Gershoff i Grogan – Kaylor (2016), efekti tjelesnog kažnjavanja na djecu mogu uključivati sljedeće:

- 1. Emocionalne teškoće:** Djeca koja su izložena tjelesnom kažnjavanju često doživljavaju emocionalne probleme poput stresa, anksioznosti, straha i poteškoća u samoregulaciji emocija.
- 2. Agresivno ponašanje:** Tjelesno kažnjavanje može dovesti do povećanja agresivnog ponašanja kod djece. Djeca koja su tjelesno kažnjavana mogu internalizirati agresiju i manifestirati je prema drugima.
- 3. Nisko samopouzdanje:** Djeca koja su često izložena tjelesnom kažnjavanju mogu razviti nisko samopouzdanje i osjećaj manje vrijednosti. Ponavljajuće tjelesno kažnjavanje može utjecati na njihovu sliku o sebi.

4. **Poteškoće u socijalizaciji:** Djeca koja su tjelesno kažnjavana mogu imati teškoća u stvaranju zdravih međuljudskih odnosa s vršnjacima i odraslima. Ovaj oblik kažnjavanja može narušiti razumijevanje socijalnih normi.
5. **Povećani rizik od nasilnog ponašanja:** Postoje istraživanja koja sugeriraju da su djeca koja su izložena tjelesnom kažnjavanju sklonija razvoju nasilnog ponašanja u kasnijem životu. Takvo ponašanje može biti usmjereno prema drugima ili prema samome sebi.
6. **Oštećenje odnosa roditelj - dijete:** Tjelesno kažnjavanje može narušiti povjerenje između roditelja i djeteta. Djeca koja su tjelesno kažnjavana mogu razviti otpor prema roditeljima i izbjegavati komunikaciju s njima.
7. **Nedostatak samoregulacije:** Umjesto učenja konstruktivnih strategija za rješavanje problema, djeca koja su tjelesno kažnjavana mogu naučiti povezivati rješavanje konflikata s agresivnim ponašanjem.
8. **Modeliranje agresije:** Djeca često uče ponašanja od svojih roditelja. Tjelesno kažnjavanje može poslužiti kao model za rješavanje konflikata agresivnim sredstvima, što se može reflektirati u ponašanju djece.

Tjelesno kažnjavanje ne predstavlja rješenje. Prema Šušnjara (2017), dobar pristup je ukidanje privilegija za neželjeno ponašanje i nagrađivanje poželjnog ponašanja, prilagođeno dobi djeteta. Važno je uspostaviti jasne granice, postaviti pravila i očekivanja te definirati posljedice nepoštivanja kako bi se potaknula odgovornost za vlastita djela. Važno je izbjegavati krivnju i osudu te aktivno slušati dijete kako bi se razumjele njegove potrebe. Preporučljivo je pregovarati i postizati kompromise kako bi se postiglo željeno ponašanje, uz kontinuirano praćenje djetetovog ponašanja i aktivnosti. Dakle, savjet je „ne usmjeravati se ljutnjom na dijete nego pokazati nezadovoljstvo njegovim postupkom i podsjećati ga na dio njegove odgovornosti (Šušnjara, 2017, str. 82).“ Važno je uvijek održavati ravnotežu između empatije, ljubavi i postavljanja granica.

Nenasilni pristupi poput pozitivnog roditeljstva, koji se fokusira na nagrađivanje pozitivnog ponašanja i poticanje razumijevanja, često se smatraju učinkovitijima u promicanju zdravog djetetovog razvoja. Važno je razumjeti da je tjelesno kažnjavanje kontraproduktivno i može ostaviti trajne posljedice na emocionalno i psihološko blagostanje djeteta. Za razliku od kažnjavanja, disciplina je usmjerena na poboljšanje, učenje boljih pristupa i jačanje međusobnog odnosa i povjerenja. „Svrha discipline je pomoći djetetu da razvije svoju unutrašnju disciplinu, sposobnost da donese pravu odluku i onda kad ga nešto potiče da učini nešto drugo (Šušnjara, 2017, str. 27).“ Kada djeca nisu kažnjavana ili posramljivana zbog svojih grešaka, šalje im se poruka da ne moraju biti savršena da bi bila voljena od strane svojih roditelja. Na taj način postupno uče jednu od najvažnijih vještina: sposobnost voljeti sebe i prihvatiti svoje nesavršenosti (Šušnjara, 2017).

Tjelesno kažnjavanje je dosljedno povezano s brojnim negativnim ishodima za djecu. Postoje i kratkoročni i dugoročni efekti tjelesnog i psihičkog kažnjavanja na djecu.

Tjelesno kažnjavanje može dovesti do tjelesnih ozljeda i povezano je s mnogim negativnim ishodima u društvenom ponašanju, uključujući agresiju, lošije odnose, probleme u ponašanju, neprihvatanje od strane vršnjaka, kriminal i delikvenciju.

Rezultati istraživanja nekih opsežnih studija o efektima tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja mogli bi odgovoriti na mnoga pitanja i nedoumice. Naravno, treba imati na umu da se ovakva istraživanja oslanjaju na spremnost roditelja da prijave i podijele sa istraživačima činjenicu da su koristili tjelesnu kaznu nad svojom djecom, što znači da ova vrsta nasilja, viđana tokom svih vremena u različitim društvenim okruženjima, je društveno prihvatljiva i roditelji će istraživačima pružiti sve potrebne informacije kako bi došli do dobro utvrđenih nalaza o pravilnosti ili težini kažnjavanja.

Mnoge studije su proizvele dokaze koji povezuju tjelesno kažnjavanje i kasnije agresivno ponašanje, kao i stepen do kojeg su djeca pogođena i njihov intelektualni razvoj. Štrausova studija o skoro 1000 djece iz 1998. godine snažno sugerira uzročnu - posljedičnu vezu između stepena do kojeg mališani primaju tjelesno kažnjavanje i njihovih rezultata na kognitivnim testovima u dobi od četiri godine. Studija je uzela u obzir i druge varijable kao što su prisustvo oca, obrazovanje majke i stepen kognitivne stimulacije i podrške koju pružaju roditelji (Straus i Paschall, 1998).

Prema Gershoff (2002), značajna meta - analiza 88 studija korelata tipičnih oblika tjelesnog kažnjavanja pokazuje da tjelesno kažnjavanje predviđa brojne negativne ishode i da nema pozitivnih dugoročnih ishoda. Prediktor je lošijeg intelektualnog zdravlja djeteta (12 od 12 studija), narušenih odnosa roditelj - dijete (13 od 13 studija), slabije internalizacije moralnih standarda (13 od 15 studija), povećane dječije agresije (27 od 27 studija), i povećanog antisocijalnog ponašanja djece (11 od 12 studija). Osim toga, ovi ishodi traju i u odrasloj dobi. Tjelesno kažnjavanje je povezano sa lošijim intelektualnim zdravljem odraslih (8 od 8 studija) i višim nivoom kriminalnog i antisocijalnog ponašanja odraslih (4 od 5 studija).

Značajan zaključak istraživačke literature je da je tjelesno kažnjavanje na mnogo načina usko povezano s obiteljskim nasiljem. Prvo, većina tjelesnog zlostavljanja je tjelesno kažnjavanje (Trocmé i saradnici, 2001).

Utvrđeno je da je tjelesno kažnjavanje faktor rizika za tjelesne ozljede u svih 10 studija o ovom odnosu koje je ispitala Gershoffova metaanaliza iz 2002. godine. Intenzitet tjelesnog kažnjavanja može se lako intenzivirati, kako u jednoj prilici, tako i tokom vremena. Zaista, djeca koja su tjelesno kažnjena imaju mnogo puta veću vjerovatnoću da će doživjeti teško nasilje od djece koja nisu tjelesno kažnjena (Clément, 2000).

Štaviše, iskustvo tjelesnog kažnjavanja u ranim godinama života može promijeniti nečiju definiciju nasilja, odnosno djeca koja su bila vrlo strogo kažnjavana mogu odrasti i vjerovati da su njihova iskustva bila normalna (Knutson i Selner, 1994).

Ovi pojmovi, zauzvrat, povećavaju vjerovatnoću da se zlostavljanje nastavi. Zapravo, Gershoffova meta - analiza otkriva da djeca koja su tjelesno kažnjena imaju veću vjerovatnoću da odrastu i zlostavljaju vlastitu djecu ili supružnike (5 od 5 studija).

Prema Straus i Donnelly (2001, str. 9) “tjelesno kažnjavanje ima važan uticaj na dobrobit djece, porodice i društva”. Traumatično iskustvo nasilja u vrlo ranoj dobi štetno je za djetetov lični razvoj i može dovesti do doživotnih problema kao što su depresija i suicidalna razmišljanja: „Za dijete koje jedva hoda ili govori (dob u kojoj je veća vjerovatnoća da će biti pogođen), može biti zaista traumatično ako najvoljenija i najpouzdanija figura u djetetovom životu iznenada izvrši bolan napad” (Straus i Donnelly, 1997, str. 11).

Osim traumatskih efekata na individualnom nivou, tjelesno kažnjavanje može doprinijeti legitimizaciji drugih oblika nasilja. Društveno odobreno zakonsko nasilje korišteno u djetinjstvu može uništiti druge kasnije odnose u kojima upotreba nasilja nije legalna. Ako je neko kasnije u životu navikao da doživljava druge metode osim slušanja i rasuđivanja, kao što su tjelesno kažnjavanje i nasilje, kada ne može prenijeti svoju poruku, ponovo će pribjeći nasilju.

Međutim, postoje istraživači koji ne podržavaju ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece i osporavaju rezultate istraživanja, predlažući neadekvatnosti u studijama, metodološke slabosti kao i nepostojanje direktne uzročne veze između tjelesnog kažnjavanja i štetnih ishoda djece (Baumrind, Larzelere i Cowan, 2002). Ono što su također iznijeli je korištenje umjerenog tjelesnog kažnjavanja, a ne ekstremnog kažnjavanja. Opet, upotreba pojmova kao što je „normativno batinanje“ (Baumrind, Larzelere i Cowan, 2002) može zvučati opasno i rizično. Ove vrste argumenata su podržane idejama da djeca ne mogu trpjeti ozbiljnu štetu ličnog poniženja uzrokovanu bolnim i ponižavajućim efektima tjelesnog kažnjavanja.

Prema Turner (2006), budući da su samo odrasli ili istinske osobe podložni takvim bolovima ili poniženjima, ovaj “zakon prirode” implicira da je samo odraslima potrebna zaštita od njih. Svi ovi argumenti ne samo da se ističu protiv ljudskih i dječijih prava, već i drže ova skrivena pitanja pod velom zabluda i stereotipa. Ono što se ne može zanemariti je činjenica da svi oblici tjelesnog kažnjavanja predstavljaju kršenje osnovnih ljudskih prava.

III. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

„Naša djeca - to je naša starost. Pravilan odgoj je naša sretna starost, loš odgoj je naša buduća nesreća, naše suze, naša krivnja pred drugim ljudima, pred čitavom zemljom.“

Makarenko

1. Predmet istraživanja

Obitelj je mjesto prve socijalizacije, kontakata, komunikacije, međuljudskih odnosa i učenja koje neupitno ima najveći utjecaj na životni put djeteta. Dijete u obitelji stiče prve temelje, a roditelji su njegovi prvi spontani i prirodni odgajatelji. Obitelj kao zajednica ima presudan uticaj na formiranje ličnosti i karaktera djeteta, kao i na njegov cjelokupan i harmoničan razvoj. U skladu s tim, jasno je koliko je važno da obitelj u kojoj dijete živi bude skladna, da u njoj vladaju harmonični odnosi, međusobno poštovanje i uvažavanje. S druge strane, obiteljsko okruženje u kojem ne postoji dovoljno sigurnosti, njege, zaštite, ljubavi i podrške može izrazito negativno djelovati na razvoj djeteta, što se posebno odnosi na nasilje i zlostavljanje u obitelji koje ostavlja negativne posljedice na život djeteta. Kao poseban oblik nasilja u obitelji izdvaja se tjelesno kažnjavanje, koje predstavlja uobičajen način odgajanja djece unatoč razvoju pedagogije kao znanosti i sve većoj dostupnosti izvora za učenje i unapređenja roditeljskih kompetencija. Tjelesno kažnjavanje je bilo sastavni dio načina na koji roditelji discipliniraju svoju djecu kroz povijest i desetljećima je bilo u središtu znanstvenih istraživanja. Tjelesno kažnjavanje nije samo problem u obitelji, već i problem društva, što je prepoznato tek sredinom 20. stoljeća razdobljem dječijih prava. Ono je započelo jačanjem i širenjem pokreta za ljudska prava i utvrđivanjem UN – ove Konvencije o pravima djeteta. Tjelesno kažnjavanje je zabranjeno kroz brojne međunarodne dokumente. Svoje temelje nalazi u Općoj povelji Ujedinjenih naroda i Konvenciji UN – a o pravima djeteta koja obavezuje sve države potpisnice na zaštitu dječijih prava, potreba, sloboda te zaštitu djece od svih vrsta nasilja. Njeno osnovno polazište je da se djeca rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima i predstavlja prvi dokument u kojem se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi kojoj je potrebna posebna zaštita. Drugim riječima, Konvencija je imala veliki utjecaj na sagledavanje djece kao onih koji imaju prava i kojima je potrebna zaštita i usmjeravanje kako bi postali autonomni građani.

Prema definiciji, tjelesno kažnjavanje je svako kažnjavanje u kojem se koristi fizička snaga, a namijenjeno je uzrokovanju nekog stepena boli ili nelagode (Daly, 2008, str. 41). To se najviše odnosi na udaranje djece (pljuskanje, šamaranje, udarci po tijelu) rukom ili pomagalom – bičem, štapom ili remenom. Međutim, ono može podrazumijevati i udaranje nogom, drmusanje ili bacanje djece, grebanje, štipanje, ujedanje, čupanje kose ili udaranje po ušima, primoravanje djece da ostanu u neugodnim položajima, nanošenje opekotina ili prisilno gutanje (na primjer, ispiranje usta sapunom ili tjeranje djece da progutaju ljute začine). Svi navedeni postupci krše ljudska prava djeteta jer predstavljaju napad na njegovo dostojanstvo i tjelesni integritet.

Tjelesno kažnjavanje je uvijek ponižavajuće. Svrha tjelesnog kažnjavanja koju roditelji žele postići je obično ispravljanje djetetovog ponašanja i odvratanje djeteta od ponavljanja tog ponašanja. Međutim, ono ima psihološke posljedice koje su često usmjerene na posramljivanje i ponižavanje djeteta, a ponekad i na izazivanje straha i tjeskobe.

Rad ispituje stavove i iskustva roditelja o zastupljenosti tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece danas. Naime, ovim radom smo istražili na koji način roditelji percipiraju tjelesno kažnjavanje i u kojoj mjeri je ono zastupljeno u svakodnevnim iskustvima odgajanja djece. Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju se kulturološki razlikuju te su jedan od najznačajnijih pokazatelja rasprostranjenosti takvog ponašanja. Prema Rajter, Trbus i Pećnik (2016), roditelji koji vjeruju da tjelesno kažnjavanje ima više pozitivnih nego negativnih učinaka, koriste ga kao metodu odgoja. Također, istraživanje je pokazalo da 27% majki djece do tri godine života se slaže sa tvrdnjom da je za pravilan odgoj djece neophodno ponekad udariti dijete, a prema Kuševiću (2008) čak 44% djece vjeruje da ih roditelji imaju pravo udariti, pod uslovom da ih ne ozlijede, iako većina njih navodi da su nakon tjelesnog kažnjavanja povrijeđeni, tužni, ljuti i bijesni na njih. Pored navedenog, važan segment istraživanja predstavlja opis posljedica koje tjelesna kazna ostavlja na dijete, razloge zašto se tjelesno kažnjavanje ne bi trebalo primjenjivati te savjete i smjernice za nenasilan odgoj koje promiču dostojanstvo djeteta.

2. Cilj istraživanja

Osnovni cilj istraživanja jeste ispitati rasprostranjenost upotrebe tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja u odgoju djece danas.

3. Zadaci istraživanja

Zadaci istraživanja su sljedeći:

1. Ispitati stavove roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece.
2. Ispitati koje metode roditelji najčešće koriste u odgajanju djece.
3. Ispitati iskustva roditelja vezana za tjelesno kažnjavanje djece, uključujući učestalost, oblik i situacije u kojima se tjelesna kazna upotrebljava.
4. Ispitati u kojoj mjeri je tjelesno kažnjavanje zastupljeno u odgoju djece danas.

4. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja su sljedeća:

1. Kako roditelji percipiraju pojam tjelesnog kažnjavanja?
2. Koje metode roditelji najčešće koriste u odgajanju svoje djece?
3. Da li roditelji primjenjuju tjelesno kažnjavanje u odgoju djece?
4. Koliko često roditelji udare svoju djecu?
5. U kojim situacijama roditelji pribjegavaju upotrebi tjelesne kazne?
6. U kojoj mjeri je tjelesno kažnjavanje zastupljeno u odgoju djece danas?
7. Koje su posljedice korištenja tjelesne kazne u odgajanju djece?

5. Metode, tehnike i instrumenti prikupljanja podataka

U radu su korištene sljedeće metode:

1. Metoda teorijske analize,
2. Deskriptivna metoda, i
3. Metoda empirijskog neeksperimentalnog istraživanja (Survey metod).

Metoda teorijske analize podrazumijeva korištenje pedagoško – psihološke literature, priručnika, udžbenika, Nastavnih planova i programa, stručnih i naučnih radova, enciklopedija i slično te omogućava da se nakon proučavanih izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanih predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka (Mužić, 2004). U ovom istraživanju metodu teorijske analize koristili smo kako bismo istražili i analizirali literaturu iz oblasti tjelesnog kažnjavanja i popratnih posljedica i rizika koje sa sobom nosi.

Deskriptivna metoda predstavlja skup znanstveno – istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, bez obzira na njihove uzroke (Mužić, 2004). U ovom istraživanju deskriptivnu metodu smo koristili kako bismo opisali što to obuhvaća tjelesno kažnjavanje u odgajanju i discipliniranju djece, kako ga roditelji percipiraju i doživljavaju te ispitali u kojoj mjeri je zastupljeno danas. Također, deskriptivna metoda je korištena i prilikom analize i interpretacije rezultata istraživanja.

Metoda empirijskog neeksperimentalnog istraživanja (Servey metod) je metoda istraživanja koja se koristi za ispitivanje stavova, mišljenja i vjerovanja ljudi (Cohen, Manion, & Marrison, 2007). Miljević (2007) navodi da servey metod (metoda istraživanja ponašanja) podrazumijeva nastojanje da se dođe do što istinitijih i preciznijih podataka primjenom svih operacija kojima se mogu pribaviti podaci o stanovništvu i njihovom ponašanju. Ovu istraživačku metodu smo koristili kako bismo ispitali stavove ispitanika o pojmu tjelesnog kažnjavanja i njegovoj zastupljenosti u odgajanju djece, ali i ispitali njihova iskustva u odnosu s ovim problemom.

U radu su korištene dvije tehnike prikupljanja podataka:

1. Anketiranje, i
2. Rad na dokumentaciji.

Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u svezi s njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 2004). Anketiranje je poseban oblik neeksperimentalnog istraživanja koje, kao osnovni izvor podataka, koristi osobni iskaz o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju, pribavljen odgovarajućim nizom pitanja. Anketiranje je u ovom radu korišteno kako bismo istražili zastupljenost tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece danas, ali i ispitali iskustva roditelja o primjeni tjelesnog kažnjavanja kao metode odgoja. Pored navedenog, anketiranjem smo uvidjeli u kojoj mjeri roditelji prihvaćaju tjelesno kažnjavanje djece, odnosno gdje se po mišljenju roditelja nalazi granica koja ne zahtijeva reakciju državnih službi koje štite prava djeteta.

Rad na dokumentaciji je neempirijski postupak, a najčešće se koristi kod povijesnih istraživanja, npr. usporedba sadašnjih zapadnoevropskih obrazovnih sistema. To je literatura o odgoju i obrazovanju, radovi odgajnika, osobna dokumentacija djelatnika, pisani dokumenti kao što su zakonski i podzakonski propisi o prosvjeti odgojno – obrazovnog rada itd. (Mužić, 2004). Tehniku rada na dokumentaciji smo koristili kako bismo analizirali dostupnu literaturu te prikupili podatke za izradu teorijskog okvira istraživanja.

Mjerni instrumenti pomoću kojih smo došli do željenih saznanja jesu **anketni upitnik i evidencioni list**.

Prednost anketnog upitnika ogleda se u činjenici da se često jedino anketom može doći do traženih podataka jer je vremenski mnogo ekonomičnija od intervjuiranja. Nema osobnog kontakta kao kod intervjua, ali se taj nedostatak može, u velikoj mjeri, nadomjestiti dobro sastavljenim anketnim upitnikom kao i odgovarajućim uputama. Prednost je i u tome što se mogu anketirati i udaljene osobe, npr. poštom. S druge strane, anketiranje ima i svoja ograničenja. Prvo ograničenje jeste pojava poplave anketa, često s previše pitanja ili s pitanjima koja oneraspolože ispitanike do te mjere da prestanu odgovarati na ankete, pa čak i na one koje su kvalitetne i korisne. Osim toga, u ograničenjima anketiranja ubraja se i činjenica

da se odgovori na pitanja uzimaju “zdravo za gotovo”. Uzrok tome može biti izbjegavanje istine, nepažljivost pri odgovaranju, nepoznavanje tematike i slično. Anketni upitnik namijenjen roditeljima se sastoji od uvodne napomene u kojoj se ispitanicima navode autori istraživanja i ukratko se opisuje od čega se sastoji sam instrument. Također, ispitanicima se osigurava anonimnost njihovih odgovora, mogućnost odustajanja u bilo kojem dijelu istraživanja te izostanak rizika za ispitanike u bilo kojem obliku. Instrument se sastoji od pitanja vezanih za sociodemografske karakteristike, tvrdnji za ispitivanje stavova prema tjelesnom kažnjavanju djece te pitanja vezana za iskustvo koje ispitanici imaju s tjelesnim kažnjavanjem djece. Pitanja su kreirana kao otvorena, zatvorena, pitanja da ili ne odgovora, pitanja s više mogućih odgovora, dok su tvrdnje postavljene ordinalnom skalom koja mjeri slaganje na način da skala kreće od negativnog dijela (1), pa sve do pozitivnog dijela (5) – u potpunosti se ne slažem (1), ne slažem se (2), djelimično se slažem (3), slažem se (4) i u potpunosti se slažem (5).

6. Uzorak istraživanja

Uzorak je dio osnovnog skupa za kojeg smo istraživački zainteresirani. Pitanje definisanosti uzorka se odnosi na definiranje populacije na koju će se usmjeriti istraživanje. Lošim odabirom uzorka, rezultati istraživanja se mogu iskriviti, zato uzorak mora biti reprezentativan da bi bio valjan (Mužić, 2004).

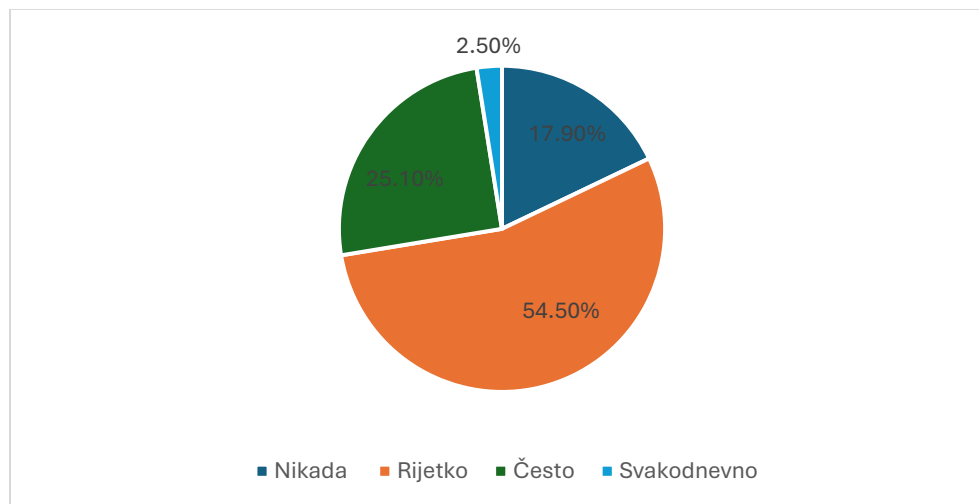
Uzorak za ovo istraživanje sačinjavaju roditelji koji žive na području Kantona Sarajevo. U istraživanju su učestvovala 363 roditelja. U svrhu ovog istraživanja korišten je ciljni uzorak koji pripada grupi nenamjernih uzoraka. Odabirom ciljnog uzorka ispitanici se uključuju u uzorak na temelju vlastite prosudbe njihove tipičnosti. Na taj način sastavljen je uzorak koji dobro odgovara specifičnim istraživačkim potrebama.

Tablica 1. Demografska obilježja uzorka

Spol	F	%
<i>Muški</i>	11	3
<i>Ženski</i>	352	97
<i>Ukupno</i>	363	100
Dob	F	%
<i>15 – 24</i>	18	5
<i>25 – 34</i>	137	37.7
<i>35 – 44</i>	135	37.2
<i>45 – 54</i>	55	15.15
<i>55 – 64</i>	17	4.7

65+	1	0.3
Razina obrazovanja	F	%
<i>Osnovna škola</i>	1	0.3
<i>Srednja škola</i>	58	16
<i>Viša škola</i>	15	4.1
<i>Prvi ciklus visokog obrazovanja</i>	220	60.6
<i>Drugi ciklus visokog obrazovanja</i>	58	16
<i>Treći ciklus visokog obrazovanja</i>	11	3

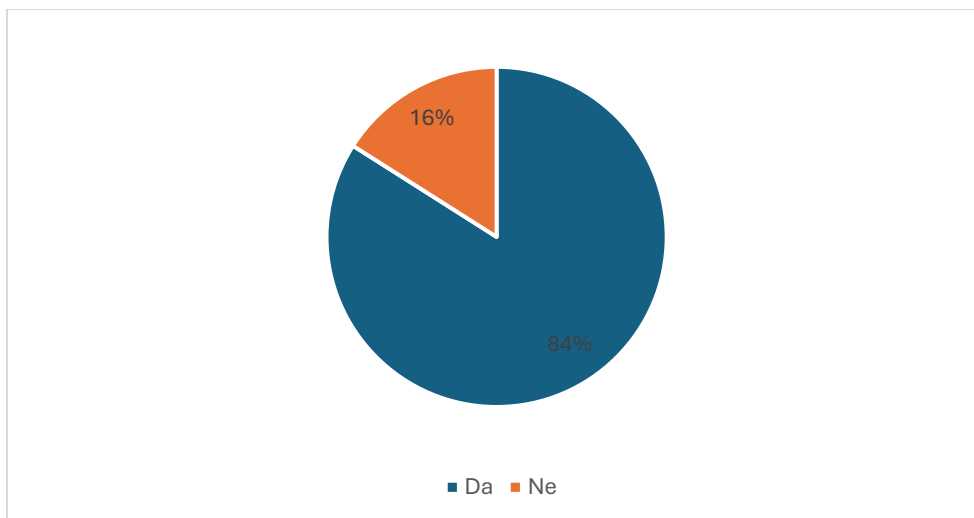
Iz *Tablice 1* je vidljivo da su u istraživanju sudjelovala 363 ispitanika, od čega je 11 ispitanika muškog spola, što čini 3% od ukupnog uzorka, te 352 ispitanika ženskog spola, što je 97% uzorka. Kada govorimo o dobi ispitanika, može se primijetiti mali broj, njih 18 (5%) starosne dobi između 15 i 24 godine, dok je najveći broj ispitanika, njih 137 (37.7%) starosne dobi između 25 i 34 godine. Također, njih 135 (37.2%) ima između 35 i 44 godine, njih 55 (15.15%) ima između 45 i 54 godina i njih 17 (4.7%) ima između 55 i 64 godine, a ostalih 1 (0.3%) ima više od 60 godina starosne dobi. Osnovnu školu je završio jedan ispitanik (0.3%), srednju školu njih 58 (16%), a višu školu njih 15 (4.1%). Prvi ciklus visokog obrazovanja završilo je njih 220 (60.6%), drugi ciklus visokog obrazovanja završilo je njih 58 (16%), a 11 (3%) ispitanika je reklo da je završilo treći ciklus visokog obrazovanja.

Grafikon 1. *Koliko ste često bili tjelesno kažnjavani kao dijete?*

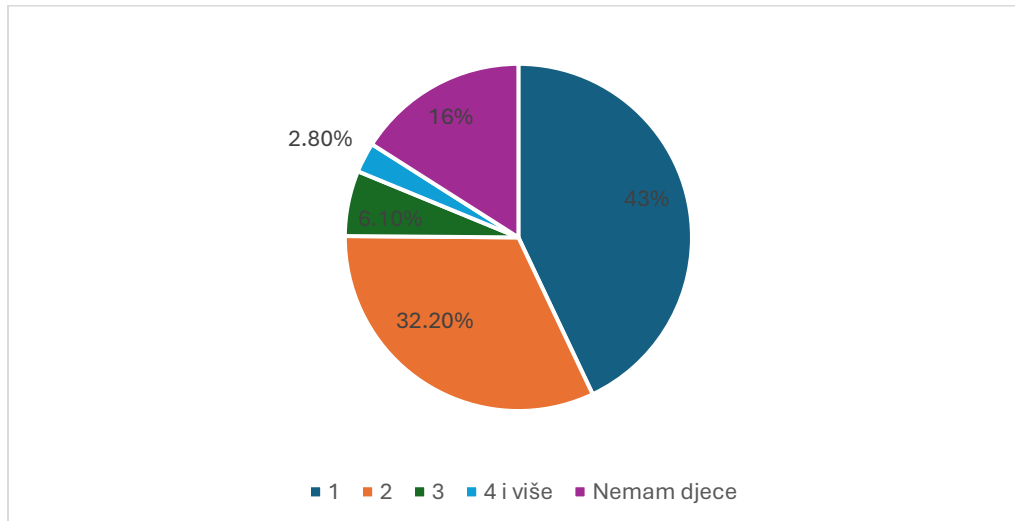
Iz *Grafikona 1* može se uočiti da su ispitanici koji su obuhvaćeni anketom rijetko tjelesno kažnjavani kao dijete (54, 5%), jedna četvrtina ispitanika (25, 1%) su često tjelesno kažnjavani kao dijete, a 17, 9% ispitanika nije nikada tjelesno kažnjavano kao dijete.

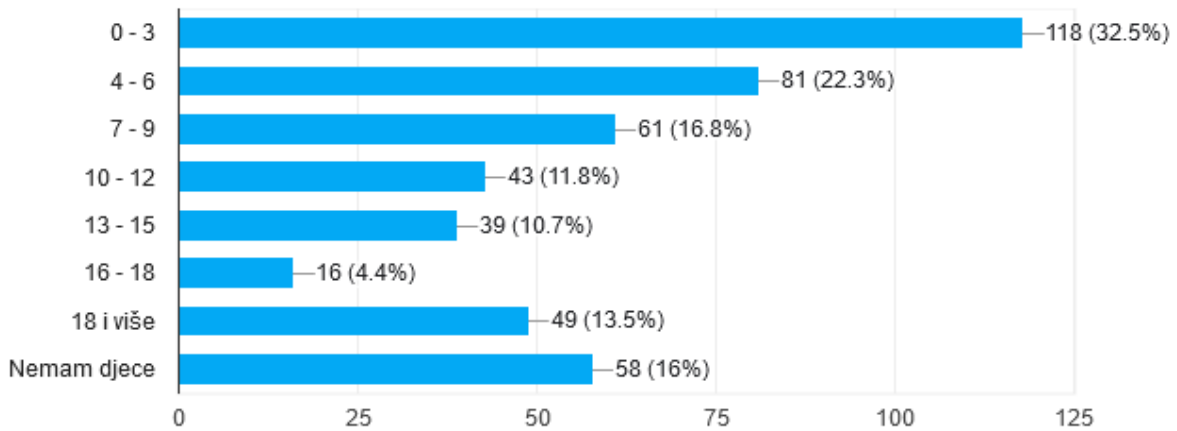
Grafikon 2. *Imate li djece?*

Iz *Grafikona 2* može se uočiti da većina ispitanika ima svoju djecu (84%), dok manji broj ispitanika nema djecu, njih 16%.

Grafikon 3. *Koliko imate djece?*

Iz *Grafikona 3* može se uočiti da većina ispitanika ima jedno dijete (43%), trećina ispitanika ima dvoje djece (32, 2%), troje djece ima 6, 1% ispitanika, a četvero i više djece ima 2, 8% ispitanika.

Grafikon 4. *Koliko vaše dijete/djeca imaju godina?*

Kada je u pitanju starost djece, iz *Grafikona 4* se može uočiti da je najveći broj ispitanika čija su djeca starosti 0 – 3 godine (32, 5%). Potom slijede djeca starosti 4 – 6 godina (22, 3%), 7 – 9 godina (16, 8%), 10 – 12 godina (11, 8%), 13 – 15 godina (10, 7%), 16 – 18 godina (4, 4%) i 18 i više (13, 5%). 58 ispitanika (16%) se izjasnilo da nema djece.

IV. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

„Budite promjena koju želite da vidite u svijetu.“

Mahatma Gandhi

U savremenom društvu sveprisutniji su problemi zlostavljanja i zanemarivanja djece, koji duboko prožimaju temelje našeg moralnog sistema. Unatoč nastojanjima brojnih stručnjaka i humanitarnih organizacija širom svijeta da se takvi slučajevi suzbiju, mediji sve češće izvještavaju o ekstremnim situacijama u kojima djeca postaju žrtve roditelja, članova obitelji, prijatelja ili čak stranaca (Šarić, 2011). Ova problematika duboko dira u osnovne vrijednosti društva te postavlja izazove pred sisteme zaštite djece i roditeljske prakse. Jednom je poznati poljski pisac, doktor i učitelj Janusz Korczak, iznio snažnu poruku, ističući kako u današnjem svijetu, među brojnim lošim stvarima, najgore je kada se dijete boji svojih roditelja ili učitelja (Hammarberg, 2008). Tjelesno kažnjavanje djece predstavlja složen fenomen koji je teško definirati, s obzirom na raznolike i ponekad nekonvencionalne načine na koje se manifestira, varirajući u intenzitetu, sredstvima i učestalosti (Pećnik, 2003). Često se tjelesna kazna koristi kao trenutna reakcija na djetetovo nepoželjno ponašanje, ali njena česta primjena može dovesti do smanjenja njene učinkovitosti. Kako bi zadržala svoj odgojni učinak, tjelesna kazna često mora biti pojačana, što može rezultirati tjelesnim zlostavljanjem djece. Druga mogućnost je da se tjelesna kazna primjenjuje rijetko, ali tada može donijeti upitne odgojne rezultate. Nobes i Smith (1997) i Gershoff (2002) ističu kako upotreba tjelesne kazne može povećati vjerojatnost pojave agresivnog i socijalno neprihvatljivog ponašanja kod djeteta. Tjelesna kazne šalje djetetu poruku da je nasilje prihvatljivo te da je uredu koristiti silu prema onima koji su slabiji. U obiteljima u kojima se djeca kažnjavaju, tjelesno kažnjavanje postaje norma, a dijete uči da je tjelesno nasilje prihvatljiv način rješavanja problema. Kako dijete raste i sazrijeva, tjelesna kazna postaje manje primjerena kao odgojna metoda roditelja te je često postaje nemoguće primjenjivati, posebno kada dijete postane tjelesno jače. Ako roditelji nisu upoznati s nenasilnim metodama discipliniranja, gube svoj roditeljski utjecaj na dijete (Maleš i Kušević, 2008). Ovo ukazuje na važnost razmatranja i primjene drugih, konstruktivnijih strategija u odgoju djece kako bi se izbjegle negativne posljedice tjelesnog kažnjavanja.

Pomoću tehnike anketiranja istražena je zastupljenost tjelesne kazne u odgoju djece danas. U metodološkom dijelu istraživanja, tačnije u dijelu uzorak, predstavljeni su sociodemografski podaci ispitanika. U nastavku su prikazani rezultati istraživanja koji su prikupljeni na osnovu odgovora koje su ispitanici ponudili prilikom popunjavanja anketnog upitnika, a odnose se na stavove i iskustva ispitanika vezanih za tjelesno kažnjavanje djece, te rezultate koji su dobiveni kada je u pitanju zastupljenost tjelesne kazne u odgoju djece danas. Navedeni rezultati prikazani su tabelarno zbog jasnoće uvida u iste, nakon čega su i pojašnjeni deskriptivno. U istraživanju smo se fokusirali na roditelje i njihov pristup odgoju djece, uključujući njihove stavove i metode discipliniranja. Pronalaženje tolerancije prema upotrebi tjelesnog kažnjavanja te prihvaćanje uvjerenja da je ono samo po sebi odgojna strategija, predstavlja značajan faktor rizika za eventualnu pojavu tjelesnog zlostavljanja. Osim što krši osnovna ljudska prava djeteta, tjelesno kažnjavanje je također povezano s nizom nepovoljnih ishoda u djetetovom razvoju. Stoga je od iznimne važnosti proučiti pojavu tjelesnog kažnjavanja iz perspektive roditelja, kako bismo bolje razumjeli kontekst i faktore koji doprinose ovakvom ponašanju. Cilj istraživanja je bio analizirati stavove roditelja o prikladnim metodama odgoja

i učestalost primjene tjelesnog kažnjavanja djece. Nadalje, željeli smo istražiti način na koji su roditeljski stavovi o odgojnim praksama povezani s primjenom tjelesne kazne nad djecom.

1. Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece

Za procjenu stavova roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece korišteno je 13 tvrdnji, a ispitanici su imali priliku da iskažu stepen slaganja u odnosu na njih na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem).

Tablica 2. Stavovi roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece

TVRDNJE	<i>U potpunosti se ne slažem</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Djelimično se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Discipliniranje i kažnjavanje je ista stvar.	176 (48, 5%)	135 (37, 2%)	43 (11, 8%)	7 (1, 9%)	2 (0, 6%)
U redu je dijete udariti šibom.	214 (59%)	112 (30, 9%)	30 (8, 3%)	4 (1, 1%)	3 (0, 8%)
Djeca ne mogu razumjeti nikakvu drugu kaznu osim tjelesne kazne.	143 (39, 4%)	95 (26, 2%)	88 (24, 2%)	19 (5, 2%)	18 (5%)
Prema djeci treba ponekad biti grub da ih se pripremi za život.	205 (56, 5%)	120 (33, 1%)	30 (8, 3%)	7 (1, 9%)	1 (0, 3%)
Da bi se ispravilo djetetovo ponašanje potrebna je veća sila.	83 (22, 9%)	50 (13, 8%)	66 (18, 2%)	71 (19, 6%)	93 (25, 6%)
Dijete treba dobiti batine zbog lošeg ponašanja.	213 (58, 7%)	96 (26, 4%)	33 (9, 1%)	13 (3, 6%)	8 (2, 2%)
U redu je dijete udariti remenom.	236 (65%)	103 (28, 4%)	16 (4, 4%)	5 (1, 4%)	3 (0, 8%)
Djecu treba ohrabrivati da sukobe rješavaju između sebe putem tjelesnog obračunavanja.	173 (47, 7%)	99 (27, 3%)	71 (19, 6%)	14 (3, 9%)	6 (1, 7%)
Niko nema pravo reći roditelju kako odgajati dijete.	207 (57%)	118 (32, 5%)	31 (8, 5%)	7 (1, 9%)	0
Roditelj koji ne kažnjava svoje dijete kada se loše ponaša nije dobar roditelj.	222 (61, 2%)	95 (26, 2%)	35 (9, 6%)	10 (2, 8%)	1 (0, 3%)

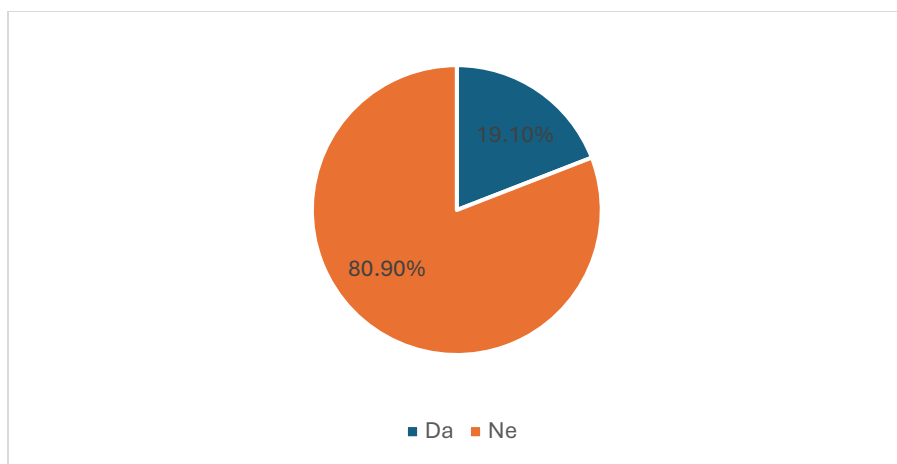
Vjerujem da kada dijete dobije batine on/ona neće ponoviti neželjeno ponašanje.	281 (77, 4%)	74 (20, 4%)	4 (1, 1%)	0	4 (1, 1%)
Ako ne udarite dijete, on/ona će se razmaziti.	263 (72, 5%)	89 (24, 5%)	7 (1, 9%)	1 (0, 3%)	3 (0, 8%)
Tjelesno kažnjavanje nije dobro, ali je neizbježno.	85 (23, 4%)	113 (31, 1%)	93 (25, 6%)	39 (10, 7%)	33 (9, 1%)

Za procjenu da li su navedene situacije oblici nasilja nad djecom korišteno je 10 tvrdnji na koje su ispitanici imali priliku da iskažu stepen slaganja u odnosu na njih na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem).

Tablica 3. Procjena situacija kao oblika nasilja nad djecom

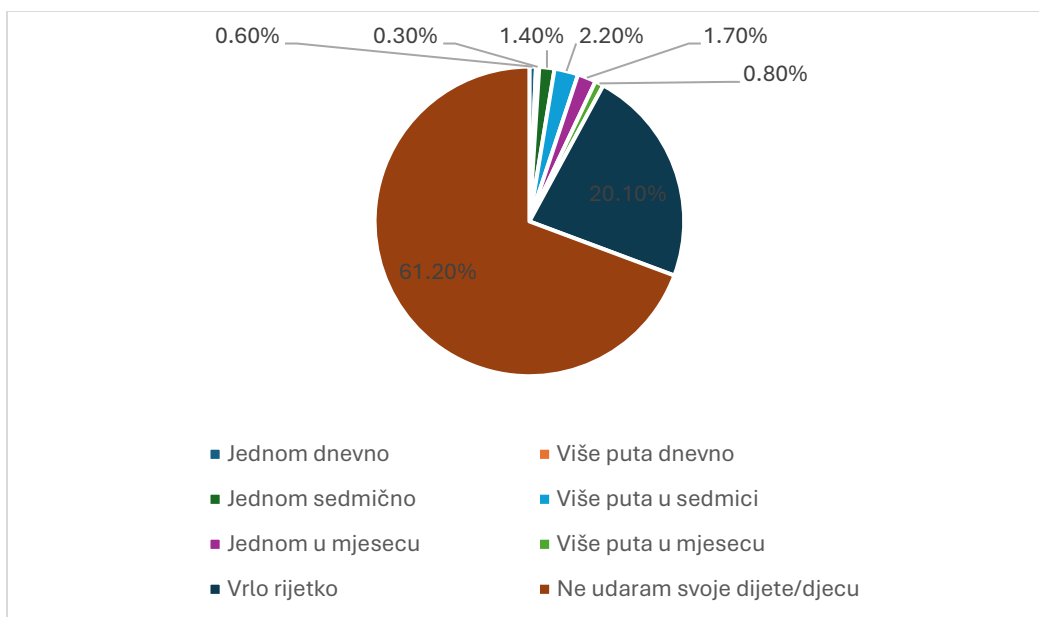
TVRDNJE	<i>U potpunosti se ne slažem</i>	<i>Ne slažem se</i>	<i>Djelimično se slažem</i>	<i>Slažem se</i>	<i>U potpunosti se slažem</i>
Udaranje djeteta rukom, remenom ili drugim tvrdim predmetom	156 (43%)	100 (27, 5%)	66 (18, 2%)	34 (6, 7%)	7 (1, 9%)
Udaranje djeteta po stražnjici	195 (53, 7%)	114 (31, 4%)	40 (11%)	11 (3%)	3 (0, 8%)
Udaranje djeteta po licu, glavi ili uhu	230 (63, 4%)	110 (30, 3%)	17 (3, 4%)	5 (1, 4%)	1 (0, 3%)
Udaranje djeteta po ruci ili nozi	178 (49%)	103 (28, 4%)	55 (15, 2%)	16 (4, 4%)	11 (3%)
Povlačenje djeteta za uho	126 (34, 7%)	55 (15, 2%)	22 (6, 1%)	23 (6, 3%)	137 (37, 7%)
Vikanje ili vrištanje na dijete	70 (19, 3%)	53 (14, 6%)	110 (30, 3%)	47 (12, 9%)	83 (22, 9%)
Prijetnja da će te ostaviti ili napustiti dijete	163 (44, 9%)	30 (8, 3%)	3 (0, 8%)	26 (7, 2%)	141 (38, 8%)
Oduzimanje djetetu privilegija kako bi ga naučili lekciju	120 (33, 1%)	58 (16%)	44 (12, 1%)	34 (9, 4%)	107 (29, 5%)
Nazvati dijete glupim, lijenim i slično	127 (35%)	53 (14, 6%)	37 (10, 2%)	41 (11, 3%)	105 (28, 9%)
Protresanje djeteta	79 (21, 8%)	63 (17, 4%)	103 (28, 4%)	54 (14, 9%)	64 (17, 6%)

Na pitanje: „*Koje metode najčešće koristite u odgajanju svoje djece?*“ uviđamo da većina roditelja navodi sljedeće odgojne metode: razgovor, dogovor o granicama, vlastiti primjer, uzrok i posljedica (npr. ako nisu pospremili igračke, igračke idu u „kaznu“ na nekoliko sati ili dana), objašnjavanje, countdown, timeout, logične posljedice, učenje primjerom, poticanje ponašanja koje se nagrađuje, pohvaljivanje pravilnog ponašanja, dosljednost u zahtjevima, igra zamjene uloga, učenje po modelu, razgovor o osjećanjima i koje su situacije dovele do toga da dijete reaguje na određeni način, samoregulacija emocija, restitucija (preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje i pronalaženje rješenja), neupoređivanje sa drugom djecom već potraga za kvalitetama koje se njeguju, ponavljanje, pauza u „dnevnom redu“ ako se loš obrazac ponašanja ponavlja kontinuirano, kutak za razmišljanje. Također, roditelji su navodili i druge odgojne metode, kao što su: vikanje, kazne, kazna u obliku nekorištenja mobitela, igara, računara ili neodlaska prijateljima, kazna ukidanjem privilegija, šiba, uskraćivanje kao kazna, ograničavanje korištenja TV – a ili oduzimanje omiljene igračke.

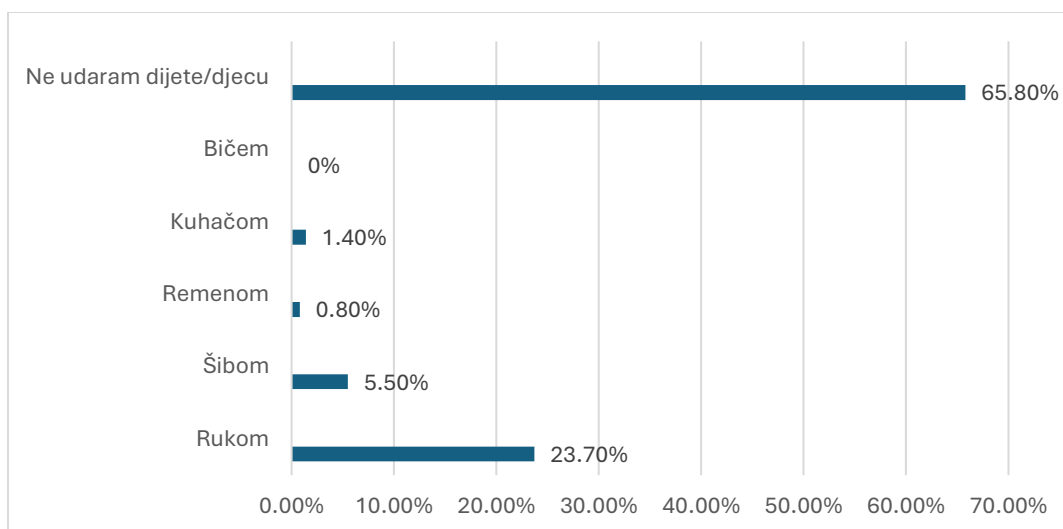
Grafikon 5. *Koristite li tjelesnu kaznu u odgajanju svoje djece?*

Na pitanje „*Koristite li tjelesnu kaznu u odgajanju svoje djece?*“ njih 65 (19, 1%) je reklo da koriste, dok nešto veći postotak, 80, 9%, njih 275 je reklo da ne koristi tjelesno kažnjavanje u odgoju svoje djece. Na osnovu navedenog uviđamo da postoji širok trend izbjegavanja tjelesne kazne kao metode discipliniranja djece i da većina roditelja preferira nenasilne pristupe odgoju djece što može ukazivati na pomak prema pozitivnijim pristupima odgoju koji se temelje na komunikaciji, empatiji i pozitivnom pojačavanju. Također, ovaj rezultat istraživanja sugerira da postoji određeni broj roditelja koji i dalje smatraju tjelesnu kaznu prihvatljivom ili neophodnom čime se naglašava važnost daljnje podrške i educiranja roditelja o nenasilnim metodama odgoja kako bi se smanjila upotreba tjelesne kazne i razumjele njene dugoročne posljedice na dječiji razvoj i ponašanje.

Grafikon 6. *Koliko često, u prosjeku, udarite svoju djecu?*

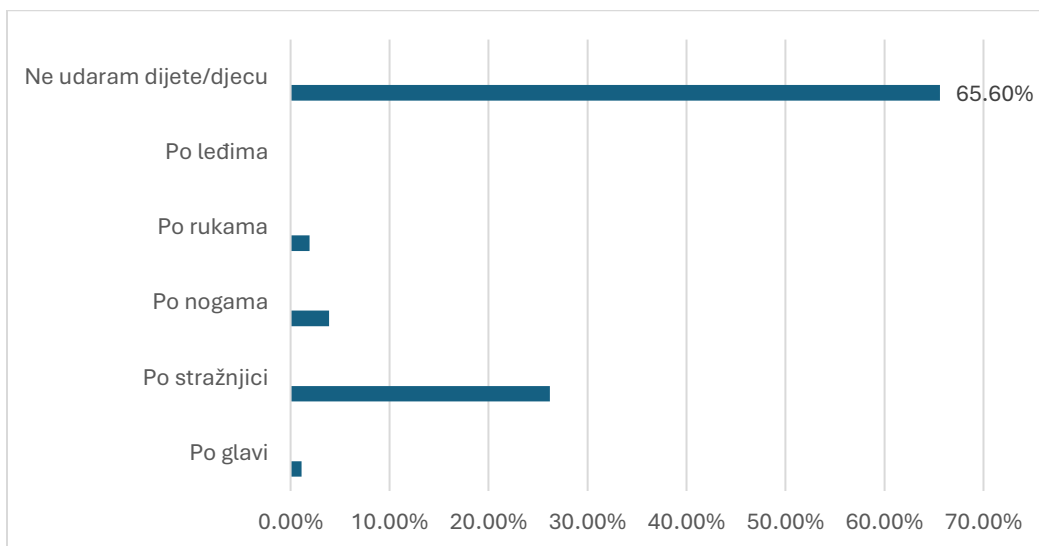
Na pitanje „*Koliko često, u prosjeku, udarite svoju djecu?*“ njih 73 (20, 1%) je reklo da to rade vrlo rijetko, dok njih 222 (61, 2%) ne udaraju svoje dijete. 0, 8% ispitanika je reklo da svoje dijete udare više puta u mjesecu, 1, 7% jednom u mjesecu, 2, 2% više puta u sedmici, 1, 4% jednom sedmično, 0, 3% više puta dnevno, dok 0, 6% ispitanika to urade jednom dnevno.

Grafikon 7. *Čime udarate dijete/djecu?*

Na pitanje „*Čime udarate dijete/djecu?*“ njih 239 (65, 8%) je reklo da ne udara svoju djecu, dok je njih 86 (23, 7%) reklo da svoju djecu najčešće udara rukom. 5, 5% ispitanika je reklo da svoje dijete udara bičem, 1, 4% roditelja djecu udara kuhačom, dok je 0, 8% roditelja reklo da svoje dijete udari remenom.

Grafikon 8. *Po kojim dijelovima tijela udarate dijete/djecu?*

Na pitanje „*Po kojim dijelovima tijela udarate dijete/djecu?*“ njih 238 (65, 6%) je reklo da ne udara svoju djecu, dok je njih 95 (26, 2%) reklo da svoje dijete udara po stražnjici. 3, 9% ispitanika svoje dijete udara po nogama, 1,9% po rukama te 1, 1% roditelja svoje dijete udara po glavi.

Tablica 4. *Koje vrste tjelesne kazne koristite?*

<i>Koje vrste tjelesne kazne koristite?</i>	F	%
1. Rukom po stražnjici	85	23, 4%
2. Šamar	8	2, 2%
3. Šakom po glavi	0	0%
4. Šibom po stražnjici	22	6, 1%
5. Šibom po rukama	1	0, 3%
6. Šibom po nogama	4	1, 1%
7. Šibom po leđima	1	0, 3%
8. Bičem po stražnjici	0	0%
9. Bičem po rukama	0	0%
10. Bičem po nogama	0	0%

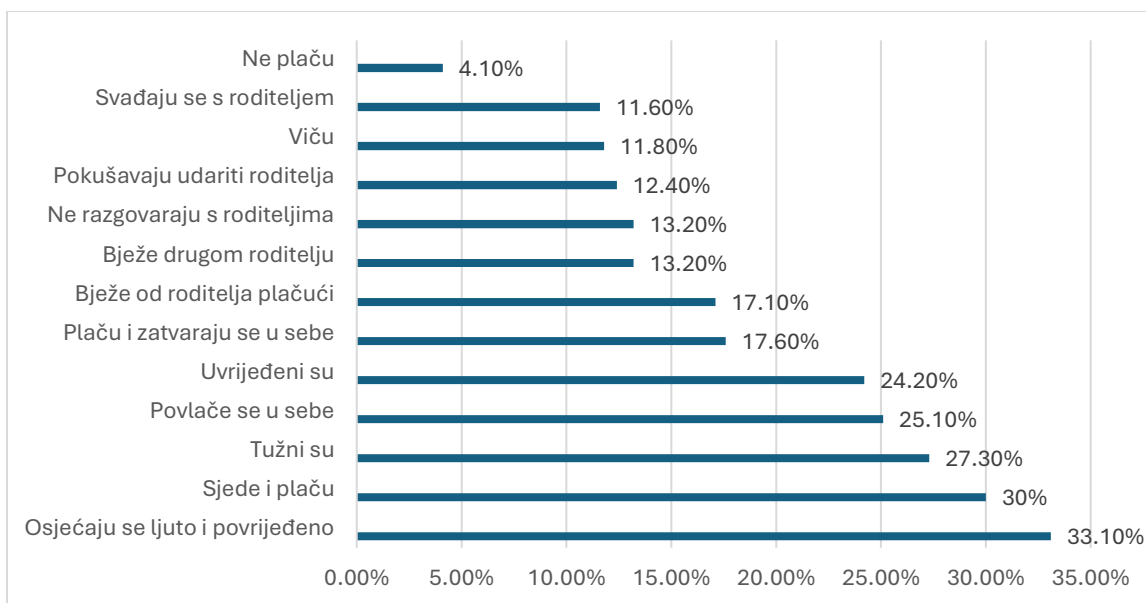
11. Bičem po leđima	0	0%
12. Kuhačom po stražnjici	6	1, 7%
13. Kuhačom po leđima	0	0%
14. Ne koristim tjelesnu kaznu	238	65, 6%

Na pitanje „*Koje vrste tjelesne kazne koristite?*“ njih 238 (65, 6%) je reklo da ne koristi tjelesnu kaznu, dok je njih 85 (23, 4%) reklo da koristi metodu rukom po stražnjici. 22 ispitanika (6, 1%) koristi šibu po stražnjici, 2, 2% šamar, 1, 1% šibu po nogama i 1, 7% ispitanika upotrebljava kuhaču po stražnjici.

Tablica 5. *U kojim situacijama primjenjujete tjelesnu kaznu?*

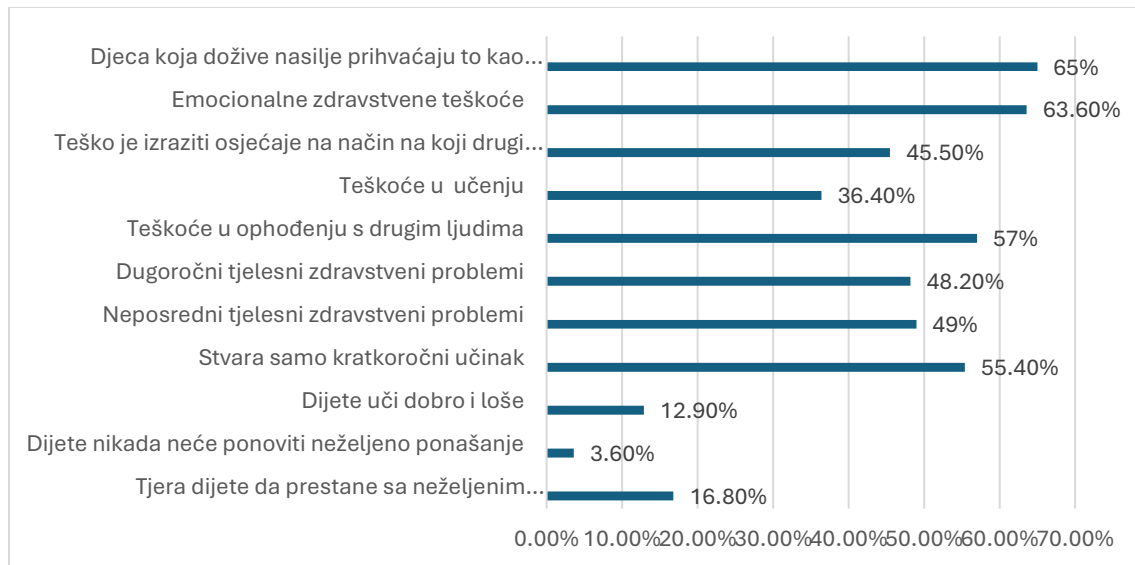
<i>U kojim situacijama primjenjujete tjelesnu kaznu?</i>	f	%
1. Kada viču	5	1, 4%
2. Kada rade nered	15	4, 1%
3. Kada nešto razbiju	2	0, 6%
4. Kada su nemirna	12	3, 3%
5. Kada prigovaraju	9	2, 5%
6. Kada se međusobno tuku	27	7, 4%
7. Kada tuku drugu djecu	15	4, 1%
8. Kada ih ulovim u krađi	7	1, 9%
9. Kada psuju	12	3, 3%
10. Kada ne napišu zadaću	1	0, 3%
11. Kada su neposlušni	41	11, 3%
12. Kada ne dođu na vrijeme kući	3	0, 8%
13. Kada dobiju lošu ocjenu u školi	1	0, 3%
14. Kada viču u prodavnici	4	1, 1%
15. Bez nekog posebnog razloga	2	0, 6%
16. Ne primjenjujem tjelesnu kaznu	239	65, 8%

Na pitanje „*U kojim situacijama primjenjujete tjelesnu kaznu?*“ njih 239 (65, 8%) je reklo da ne primjenjuje tjelesnu kaznu, 11, 3% kada su neposlušni te 7, 4% ispitanika primjenjuje tjelesnu kaznu kada se djeca međusobno tuku. 1, 1% ispitanika primjenjuje tjelesnu kaznu kada djeca viču u prodavnici, 0, 3% kada dobiju lošu ocjenu u školi, 0, 8% kada ne dođu na vrijeme kući, 0, 3% kada ne napišu zadaću, 3, 3% kada psuju, 1, 9% kada ih ulove u krađi, 4, 1% kada tuku drugu djecu, 2, 5% kada prigovaraju, 3, 3% kada su nemirna, 0, 6% kada nešto razbiju, 4, 1% kada rade nered te 1, 4% kada viču.

Grafikon 9. *Kako djeca reagiraju nakon što dobiju batine?*

Na pitanje „*Kako djeca reagiraju nakon što dobiju batine?*“ najveći broj ispitanika je izjavio da djeca negativno reagiraju nakon što prime batine, pri čemu najveći broj njih (33, 1%) navodi da se osjećaju ljuto i povrijeđeno. 30% ispitanika je reklo da djeca sjede i plaču, 27, 3% da su djeca tužna, 25, 1% da se povlače u sebe, 24, 2% da su uvrijeđeni, 17, 6% da plaču i zatvaraju se u sebe, 17, 1% da bježe od roditelja plačući. Također, 13, 2% roditelja je reklo da djeca bježe drugom roditelju i ne razgovaraju s roditeljima, 12, 4% da pokušavaju udariti roditelja, 11, 8% da viču i 11, 6% da se svađaju sa roditeljem. Mali broj roditelja (4, 1%) je reklo da djeca ne plaču nakon što dobiju batine. Ovi rezultati ukazuju na emocionalne i psihološke posljedice tjelesne kazne na djecu, što sugerira potrebu za nenasilnim pristupima discipliniranju koji ne uključuju tjelesno kažnjavanje.

Grafikon 10. *Koje su posljedice korištenja tjelesnog kažnjavanja?*

Na pitanje „*Koje su posljedice korištenja tjelesnog kažnjavanja?*“ najveći broj ispitanika (65%) smatra da djeca koja dožive nasilje prihvaćaju to kao normalno i odražavaju isto ponašanje. 63, 6% ispitanika smatra da su glavne posljedice tjelesne kazne emocionalne zdravstvene teškoće poput tjeskobe, depresije, agresivnosti i suicida, 57% ispitanika teškoće u ophođenju s drugim ljudima, 55, 4% da tjelesno kažnjavanje stvara samo kratkoročni učinak, 49% neposredni tjelesni zdravstveni problemi, 48, 2% dugoročni tjelesni zdravstveni problemi te 45, 5% da je teško izraziti osjećaje na način na koji će drugi ljudi razumjeti. 36, 4% ispitanika smatra da su temeljne posljedice teškoće u učenju, 12, 9% da dijete uči dobro i loše, 16, 8% da tjelesna kazna tjera dijete da prestane s neželjenim ponašanjem te 3, 6% da dijete nikada neće ponoviti neželjeno ponašanje.

Većina ispitanika vjeruje da tjelesna kazna može imati dugoročne i ozbiljne posljedice na dječije emocionalno i tjelesno zdravlje, uključujući prihvaćanje nasilja kao normalnog ponašanja, emocionalne teškoće poput tjeskobe, depresije i agresivnosti te teškoće u međuljudskim odnosima. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za promicanjem nenasilnih metoda odgoja koje ne uključuju tjelesno kažnjavanje i koje su usmjerene prema dugoročnoj dobrobiti djece.

V. RASPRAVA

U ovom istraživanju nastojali smo ispitati percepciju roditelja o zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju djece danas. Rezultati istraživanja pružaju uvid u stavove i prakse roditelja u vezi s tjelesnim kažnjavanjem djece. Također, dobiveni rezultati imaju značajne implikacije za razumijevanje savremenih pristupa odgoju djece i oblikovanje politika koje se odnose na ovu tematiku. Istraživanje nam je omogućilo da vidimo u kojoj mjeri roditelji koriste tjelesno kažnjavanje kao odgojnu mjeru, te kakvi su njihovi stavovi prema ovoj praksi. Pored toga, dobiveni rezultati pomažu nam u razumijevanju u kojoj mjeri su roditelji svjesni negativnih posljedica tjelesne kazne i u kojoj mjeri su spremni usvojiti nenasilne pristupe odgajanja. Ovi uvidi su ključni za razvoj strategija i politika koje će podržavati nenasilne pristupe odgoju i promovirati pozitivne roditeljske prakse.

Rezultati koje smo dobili su odgovorili na prethodno postavljene zadatke istraživanja. Prvi zadatak istraživanja se odnosio na propitivanje stavova roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece. U sklopu tog zadatka istraživanja ispitati smo stavove roditelja o primjeni tjelesne kazne kao odgojne mjere, njihovo razumijevanje posljedica tjelesnog kažnjavanja te njihove preferencije prema nenasilnim pristupima odgajanja. Rezultati koje smo dobili i koji su nam dali odgovor na prvi zadatak istraživanja su zadovoljavajući, te iz istih možemo uvidjeti da većina roditelja ima negativan stav prema tjelesnom kažnjavanju djece i da preferiraju nenasilne odgojne pristupe. Većina ispitanika je izrazila svijest o negativnim posljedicama tjelesne kazne i podržava pristupe odgoju koji se temelje na komunikaciji, razumijevanju i postavljanju granica bez tjelesnog kažnjavanja.

Drugim zadatkom istraživanja ispitati smo koje metode roditelji najčešće koriste u odgoju djece. Rezultati koje smo dobili na drugi postavljeni zadatak istraživanja su također bili zadovoljavajući. Uočili smo da većina roditelja preferira nenasilne odgojne metode, kao što su razgovor, postavljanje granica, pozitivno poticanje i razumijevanje dječijih potreba. Manji broj roditelja koristi tjelesno kažnjavanje, ali to čine vrlo rijetko i s velikom svjesnošću o njegovim negativnim posljedicama. Ovi rezultati ukazuju na pozitivan trend prema usvajanju savremenih, nenasilnih pristupa u odgoju djece, koji podržavaju zdrav emocionalni i psihološki razvoj.

Na treći postavljeni zadatak istraživanja smo dobili odgovore koji ukazuju na važne uvide o praksi tjelesnog kažnjavanja djece. Trećim zadatkom istraživanja nastojali smo ispitati iskustva roditelja vezana za tjelesno kažnjavanje djece, uključujući učestalost, oblik i situacije u kojima se tjelesna kazna upotrebljava. Prema dobivenim rezultatima, mogli smo uočiti da većina roditelja rijetko koristi tjelesno kažnjavanje, ako ga uopće koristi, te da su svjesni negativnih posljedica takvih metoda. Oni roditelji koji su se izjasnili za primjenu tjelesne kazne naveli su da to čine u izuzetno rijetkim situacijama i da se najčešće radi o blagim oblicima kazne, kao što su lagani udarci po stražnjici ili ruci. Također, roditelji su istaknuli da pribjegavaju tjelesnoj kazni u situacijama kada su emocionalno preopterećeni ili kada se suočavaju s izrazito problematičnim ponašanjem djeteta.

Ovi rezultati sugeriraju da je tjelesno kažnjavanje relativno rijetka pojava i da roditelji sve više prepoznaju važnost nenasilnih odgojnih pristupa.

Pored toga što smo ispitali stavove roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece i metode koje koriste u odgoju, ispitali smo i u kojoj mjeri je tjelesno kažnjavanje zastupljeno u odgoju djece danas, što je ujedno bio i posljednji, četvrti zadatak istraživanja. Iz rezultata koje smo dobili prilikom odgovora na ovaj zadatak istraživanja možemo uočiti da je tjelesno kažnjavanje prisutno u odgoju djece, ali u znatno manjoj mjeri nego što se to pretpostavljalo. Većina roditelja je izjavila da vrlo rijetko pribjegava tjelesnom kažnjavanju i da se radije oslanja na nenasilne metode discipliniranja. Ovi rezultati ukazuju na pozitivan trend smanjenja upotrebe tjelesne kazne i sve učestaliju primjenu nenasilnih pristupa u odgoju djece.

Prema rezultatima u našem istraživanju, većina ispitanika (54,5%) rijetko je bila tjelesno kažnjavana kao djeca, dok je samo 25,1% ispitanika bilo često tjelesno kažnjavano. Ova statistika sugerira da postoji pomak u percepciji i praksi odgajanja, gdje se tjelesna kazna sve manje koristi kao sredstvo discipliniranja djece te da se stavovi o tradicionalnoj metodi tjelesnog kažnjavanja postupno mijenjaju u društvu. Ovaj trend može biti posljedica sve veće osviještenosti o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja te povećane dostupnosti nenasilnih metoda odgoja i discipliniranja. Rezultati pokazuju da većina ispitanika (59%) ne podržava upotrebu tjelesnog kažnjavanja u obliku udaranja šibom. Također, većina se ne slaže s tvrdnjom da je u redu udariti dijete remenom (93,4%). Ovi podaci jasno pokazuju opreznost i široko neprihvatanje tjelesne kazne u odgoju djece, što je pozitivan znak za promicanje sigurnog, poticajnog i poštovanja vrijednog okruženja za djecu. Nadalje, zabrinutost zbog negativnih posljedica tjelesnog kažnjavanja evidentna je među ispitanicima. Ispitanici iznose zabrinutost zbog negativnih posljedica tjelesnog kažnjavanja, pri čemu većina (77,4%) ne vjeruje da će tjelesno kažnjavanje spriječiti ponovno nepoželjno ponašanje djeteta. Osim toga, većina ispitanika (72,5%) ne podržava tvrdnju da će nedostatak tjelesnog kažnjavanja rezultirati razmaženim djetetom. Ovi podaci ukazuju na osviještenost o potencijalno štetnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja i sugeriraju da roditelji i društvo općenito prepoznaju važnost postavljanja granica i uspostavljanja strukture u odgoju djece, ali istovremeno traže pristupe koji nisu povezani sa tjelesnim kažnjavanjem. Većina ispitanika (80,9%) izjavljuje da ne koristi tjelesno kažnjavanje u odgoju svoje djece. Ovo sugerira da postoji prepoznavanje i prihvaćanje nenasilnih metoda odgajanja koje se temelje na pozitivnoj disciplini, komunikaciji, postavljanju granica, poštovanju i razumijevanju. Rezultati istraživanja podržavaju hipotezu da postoji trend odustajanja od tjelesnog kažnjavanja u korist nenasilnih strategija discipliniranja. S obzirom na visok postotak ispitanika koji ne podržavaju tjelesno kažnjavanje i izraženu zabrinutost zbog njegovih posljedica, jasno je da se društvo sve više okreće ka promicanju pozitivnih i nenasilnih pristupa odgoju djece. Razlozi za promjenu stavova mogu biti raznoliki, uključujući veću dostupnost informacija o dječijem razvoju i odgoju, utjecaj stručnjaka za dječiji razvoj i obrazovnih programa, kao i promjene u društvenim normama koje sve više osuđuju tjelesno kažnjavanje. U cjelini, rezultati istraživanja ukazuju na pozitivan trend prema nenasilnim metodama discipliniranja u odgoju djece, što može imati pozitivan utjecaj na

dječiju dobrobit i mentalno zdravlje. Ovi rezultati se uklapaju u širi kontekst promjena u društvenim stavovima prema roditeljstvu i dječijoj dobrobiti.

Uspoređujući rezultate istraživanja s prethodnim studijama na temu zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju djece, možemo uočiti nekoliko ključnih trendova i promjena u percepciji i praksi roditeljskog discipliniranja. Rezultati istraživanja pokazuju značajan pomak prema nenasilnim metodama odgajanja djece. Većina ispitanika (54, 5%) rijetko je bila tjelesno kažnjavana kao djeca, dok je samo 25, 1% bilo često tjelesno kažnjavano. Ova statistika sugerira da tjelesno kažnjavanje postaje sve manje prihvaćeno kao metoda discipline, što je u skladu s rezultatima Clemensa i saradnika (2020), koji su također primijetili značajan pad u prihvaćanju tjelesnog kažnjavanja u Njemačkoj tokom posljednjih dvadeset godina.

Rezultati istraživanja ukazuju na visoku svijest o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja. Većina ispitanika (77, 4%) ne vjeruje da će tjelesno kažnjavanje spriječiti ponovno nepoželjno ponašanje, a 72, 5 % ne podržava tvrdnju da će nedostatak tjelesnog kažnjavanja rezultirati razmaženim djetetom. Ovi rezultati su u skladu s meta – analizom Gershoffa (2002), koja pokazuje da tjelesno kažnjavanje predviđa brojne negativne ishode, uključujući lošije intelektualno funkcioniranje, narušene odnose roditelj – dijete, slabiju internalizaciju moralnih standarda i povećanu dječiju agresiju.

S druge strane, rezultati istraživanja su otkrili da većina ispitanika (59%) ne podržava upotrebu tjelesnog kažnjavanja u obliku udaranja šibom, a čak 93, 4% se ne slaže s udaranjem djeteta remenom. Ovi podaci jasno pokazuju opreznost i široko neprihvatanje tjelesne kazne, što je u suprotnosti s ranijim studijama poput one koja je provedena u Japanu (Yahiya i saradnici, 2019), gdje je 60% ispitanika smatralo tjelesno kažnjavanje prihvatljivim oblikom discipline. Slično tome, studije u SAD – u (Chiocca, 2017) su pokazale visoku podršku tjelesnom kažnjavanju, s 76% muškaraca i 65% žena koji smatraju da je ponekad djeci potrebno „dobro teško batinanje“.

SCMHE nalazi također podržavaju dobivene rezultate istraživanja, ukazujući da su socio – demografski faktori poput mlade dobi, nižeg obrazovanja i viših stopa nezaposlenosti povezani s povećanom upotrebom tjelesnog kažnjavanja. Rezultati istraživanja sugeriraju da roditelji sve više prepoznaju nenasilne metode odgoja, što može biti posljedica veće dostupnosti informacija o dječijem razvoju i promjena u društvenim normama. Također, rezultati istraživanja su otkrili da većina ispitanika (80, 9%) ne koristi tjelesno kažnjavanje u odgoju svoje djece. Ovaj trend prema nenasilnim metodama odgoja podržava i studija Witta i saradnika (2021), koja pokazuje da oko 50% onih koji su iskusili tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu odbacuje njegovu upotrebu, uspješno prekidajući krug nasilja.

Rezultati istraživanja o tjelesnom kažnjavanju djece ukazuju na promjene u društvenim stavovima prema odgoju i disciplini, što se uklapa u širi kontekst evolucije društvenih normi i vrijednosti. Rezultati istraživanja ukazuju na pozitivan trend prema nenasilnim metodama odgajanja djece, što se poklapa sa širim promjenama u društvenim stavovima prema roditeljstvu i dječijoj dobrobiti. Rezultati istraživanja su u skladu s prethodnim istraživanjima koji ukazuju na štetne posljedice tjelesnog kažnjavanja i podržavaju sve veću osviještenost o važnosti pozitivnih i nenasilnih

pristupa odgoju djece. Drastično povećanje udjela roditelja koji izbjegavaju tjelesno kažnjavanje može biti odraz težnje za sigurnijim i emocionalno zdravijim okruženjem za djecu. Rastući pristupi obrazovanju roditelja o nenasilnim metodama discipliniranja i rastuća dostupnost informacija o dječijem razvoju mogu potaknuti promjene u stavovima. Razumijevanje dječijeg razvoja i teorija o disciplini mogu osnažiti roditelje da pronađu nenasilne strategije discipliniranja. Rezultati koji pokazuju zabrinutost ispitanika zbog mogućih negativnih posljedica tjelesnog kažnjavanja sugeriraju da postoji veća osviještenost o dugoročnim učincima takvih praksi. Ovo je vjerojatno potaknuto istraživanjima i kampanjama koje ističu štetne posljedice tjelesnog kažnjavanja. Općenito, društvene norme se mijenjaju kako se mijenjaju i društveni kontekst i vrijednosti. Povećanje osude tjelesnog kažnjavanja djece može biti rezultat rastuće percepcije nasilja nad djecom kao neprihvatljivog ponašanja u modernom društvu. Rezultati pokazuju da se društvo sve više okreće prema nenasilnim metodama discipliniranja djece, potičući emocionalno zdravije okruženje za razvoj mladih generacija. Ova promjena u stavovima reflektira šire promjene u društvenim normama i vrijednostima, naglašavajući važnost poštovanja dječijih prava i dobrobiti u odgojnom procesu.

U konačnici, rezultati ovog istraživanja ukazuju na pozitivan pomak u percepciji i praksi odgoja djece, s naglaskom na suzdržavanju od tjelesnog kažnjavanja i traženju nenasilnih metoda koje su usmjerene na promicanje zdravog emocionalnog razvoja djece. Ovi rezultati mogu poslužiti kao osnova za promicanje politika i programa koji podržavaju siguran, poticajan i poštovanja vrijedan odgoj djece u društvu.

VI. ZAKLJUČAK

Zastupljenost tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece danas je složeno i višestruko pitanje koje zahtijeva pažljivo razmatranje. Kao što smo istraživali tokom ovog rada, društveni stavovi prema tjelesnom kažnjavanju evoluirali su tokom vremena, pod utjecajem kulturnih, pravnih i psiholoških faktora. Prikaz tjelesnog kažnjavanja u medijima, tradicionalnim i digitalnim, igra značajnu ulogu u oblikovanju percepcije javnosti i utjecaju na roditeljske prakse. Dok neki tvrde da je tjelesno kažnjavanje djelotvoran disciplinski alat ukorijenjen u tradiciji, sve veći broj istraživanja sugerira da nenasilne, pozitivne disciplinske metode mogu biti korisnije za dugoročni razvoj djeteta. Prikaz nenasilnih disciplinskih strategija u medijima može doprinijeti širem razumijevanju efikasnih tehnika roditeljstva koje se fokusiraju na komunikaciju, empatiju i postavljanje jasnih granica.

U teorijskom dijelu rada bavili smo se teorijskom razradom zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju djece danas, kao i percepcijama roditelja o ovoj disciplinskoj metodi kako bismo predstavili utjecaj tjelesne kazne na razvoj djece. Nastojali smo detaljno proučiti postojeću literaturu koja govori o tjelesnoj kazni kao odgojnoj mjeri, kao i literaturu koja istražuje stavove i percepcije roditelja o njenoj primjeni. Mogli smo uočiti koliko je važno razumjeti ne samo učinke tjelesne kazne na djecu, već i nenasilne pristupe koji omogućuju pozitivan razvoj i disciplinu bez tjelesnog kažnjavanja. Također, istražili smo i predstavili rezultate sličnih istraživanja koja su ranije obrađena kako bismo mogli uvidjeti da li se nešto promijenilo u odnosu na prošlost kada je riječ o zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju djece.

Obrađujući ovu temu mogli smo zaključiti koliko je pitanje tjelesne kazne u odgoju djece složeno i koliko su za razumijevanje i promjenu pristupa važni svi sudionici u odgojno – obrazovnom procesu. Mogli smo uočiti koliko je, prije svega, važno raditi s roditeljima i odgajateljima, informirati ih, poticati i osnaživati kako bi se usvojili nenasilni oblici discipline koji potiču zdrav razvoj djece. Kroz proučenu literaturu, ali i rezultate istraživanja, mogli smo primijetiti da stavovi roditelja prema tjelesnoj kazni značajno utiču na stavove i ponašanje djece. U skladu s tim možemo reći da je ponašanje djece odraz stavova i postupaka odraslih koji ih odgajaju. Kroz rad smo istražili i kako zakonske regulative, socijalni i kulturni konteksti utiču na zastupljenost tjelesne kazne, te smo zaključili da je za uspješnu eliminaciju ove prakse ključno pružiti podršku i edukaciju odraslima koji su uključeni u odgoj djece.

U metodološkom dijelu rada smo predstavili rezultate koje smo prikupili anketiranjem roditelja o zastupljenosti tjelesne kazne u odgoju djece danas. Ovaj rad je analizirao stavove, percepcije i prakse roditelja u vezi s primjenom tjelesne kazne u odgoju djece. Analizirajući stavove ispitanika koji su izraženi tokom istraživanja, može se vidjeti da su ispitanici dominantno protiv primjene tjelesne kazne u odgoju djece, te da istu ne primjenjuju u odgoju svoje djece. Važno je istaknuti da većina ispitanika preferira nenasilne pristupe odgoju, koji se temelje na komunikaciji, postavljanju granica, poštovanju i razumijevanju dječijih potreba. Manji broj

ispitanika primjenjuje tjelesno kažnjavanje u odgoju svoje djece, ali to čine vrlo rijetko. S tim u vezi, može se zaključiti da je svijest ispitanika o tjelesnoj kazni u odgoju djece na visokom nivou, imajući u vidu da razumiju posljedice tjelesnog kažnjavanja djece. Ova promjena u percepciji odražava širu društvenu evoluciju prema razumijevanju dječijih prava i potreba te naglašava važnost izgradnje sigurnog i poticajnog okruženja za djecu. Ukoliko uzmemo u obzir rezultate ovog istraživanja, možemo reći da većina roditelja preferira nenasilne metode discipliniranja, što ukazuje na rastuću svijest i promjenu pristupa odgoju djece. Također, rezultati su pokazali da su roditelji koji se protive tjelesnoj kazni zadovoljniji odnosom sa svojom djecom i vjeruju da nenasilne metode donose bolje dugoročne rezultate u odgoju.

Rezultati ovog istraživanja pružaju korisne uvide za donositelje odluka, praktičare i sve sudionike u procesu odgoja djece. Promicanje svjesnosti o negativnim posljedicama tjelesne kazne, poticanje nenasilnih pristupa odgoju te podrška roditeljima u primjeni pozitivnih i učinkovitih metoda discipliniranja mogu doprinijeti stvaranju zdravijeg i podržavajućeg okruženja za dječiji razvoj. Također, ovo istraživanje doprinosi tekućoj raspravi o optimalnim praksama odgoja djece i potiče daljnja istraživanja kako bi se dublje razumjeli faktori koji oblikuju stavove i prakse u odgoju djece. Neophodno je da se društvo uključi u otvorene i informisane razgovore o implikacijama tjelesnog kažnjavanja na dobrobit djece. Roditelji, edukatori i kreatori politike trebali bi zajednički raditi na promicanju pozitivnih roditeljskih pristupa koji podstiču zdrav emocionalni i kognitivni razvoj. Pored toga, mediji imaju odgovornost da prikažu različite roditeljske prakse, odražavajući nijansirane realnosti odgoja djece u 21. vijeku. Raduje nas zadovoljstvo koje su ispitanici iskazali prilikom davanja odgovora na postavljene tvrdnje. Međutim, iako je najveći broj roditelja protiv primjene tjelesne kazne i preferira nenasilne metode odgoja, naglasili smo kako je važno ne zapostaviti roditelje koji su iskazali suprotne stavove ili koji se i dalje oslanjaju na tjelesno kažnjavanje, te smo u skladu s tim ponudili odgovarajuće preporuke koje bi mogle doprinijeti promjeni percepcija i praksi u odgoju djece.

6. 1. Preporuke

Kao što smo već prethodno naveli, rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da je najveći broj roditelja protiv tjelesne kazne u odgoju djece, te da je isti ne primjenjuju u odgoju svoje djece. Međutim, potrebno je naglasiti da i dalje postoji određeni broj anketiranih roditelja koji su iskazali drugačiji stav. Iz tog razloga, ponudit ćemo nekoliko preporuka koje bi mogle doprinijeti poboljšanju odgojnog procesa i postizanju samodiscipline kod djece koja će im biti vodič kroz svijet.

Roditelji su obavezni:

- naučiti djecu što je ispravno, a što pogrešno koristeći smirene riječi i postupke. Roditelji vlastitim primjerom trebaju pokazati ponašanja koja bi željeli vidjeti kod svoje djece.

- Postaviti jasna i dosljedna pravila i granice koje njihova djeca trebaju poštivati.
- Ukazati djetetu na **prirodne posljedice** njegovog ponašanja, npr: “Poderao si slikovnicu, više je ne možeš čitati.”
- Istaknuti **logične posljedice** koje su usko povezane sa ponašanjem djeteta. Na primjer, roditelji mogu reći: “Budući da nisi pospremio/la svoje igračke, ja ću to učiniti umjesto tebe. Međutim, zbog toga se nećeš moći igrati s njima cijeli dan.” Ova vrsta posljedice omogućava djetetu da shvati direktnu povezanost između njegovih postupaka i rezultata, potičući odgovorno ponašanje.
- Koristiti **isključenje (time out)** ako se ništa ne pokaže uspješnim ili kada žele prekinuti neko ponašanje. Njegovo trajanje je obično kratko i određuje se prema dobi djeteta (1 minuta po godini života). Tokom isključenja, dijete se potiče da se smiri i razmisli o svom ponašanju. Nakon završetka time outa, jako je važno razgovarati s djetetom o razlozima isključenja i o tome kako se može ponašati na prihvatljiviji način.
- Prakticirati aktivno slušanje kako bi poslali snažnu poruku djetetu da ga razumiju.

Odgojno – obrazovne ustanove su obavezne:

- Osigurati kontinuirano usavršavanje roditelja o nenasilnim metodama odgajanja djece.
- Promovirati pozitivno roditeljstvo u saradnji s roditeljima kako bi se potaknulo korištenje nenasilnih pristupa u odgoju djece.
- Pružati podršku roditeljima u stvaranju jasnih i dosljednih pravila i granica kod kuće.
- Organizirati radionice i seminare za roditelje o važnosti aktivnog slušanja i komunikacije s djecom.
- Kreirati podržavajuće okruženje koje promiče pozitivno ponašanje i rješavanje konflikata kroz dijalog i saradnju.
- Uspostaviti savjetovališta za roditelje gdje mogu dobiti individualne konsultacije i stručne savjete o specifičnim izazovima u odgoju djece.

Donosioci odluka su obavezni:

- Promicati politike koje podržavaju obrazovanje roditelja o nenasilnim metodama discipliniranja djece.
- Osigurati resurse i podršku za odgojno – obrazovne ustanove kako bi mogle provoditi obuku roditelja.

- Podržati inicijative koje promiču pozitivno roditeljstvo i nenasilne pristupe u odgoju djece.
- Poticati istraživanja o učinkovitosti nenasilnih metoda discipliniranja i njihovom utjecaju na dječiji razvoj.
- Osigurati finansijsku podršku i resurse za provedbu programa prevencije nasilja i promocije nenasilnih pristupa u odgoju djece u školama.
- Organizirati javne kampanje i događaje posvećene promicanju nenasilnih pristupa u odgoju djece, s naglaskom na važnosti empatije, razumijevanja i konstruktivne komunikacije.

VII. LITERATURA

1. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (3), 367 – 412. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/142238>.
2. Arbunić, A. (2004). Roditelji i slobodno vrijeme djece. *Pedagogijska istraživanja*, 1(2), 221 – 230. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/205482>.
3. Aucoin, K., Frick, P., Bodin, S. (2006). Corporal punishment and child adjustment. *Journal of applied developmental psychology*, 27 (6), 527 - 541. Dostupno na: <https://sites01.lsu.edu/faculty/pfricklab/wp-content/uploads/sites/100/2015/11/JADP2006-corporal-punishment.pdf>.
4. Azrin, N., Holz, W. (1966). Punishment. *Operant behavior: Areas of research and application*, 380 - 447.
5. Baumrind, D., Larzelere, R., Cowan, P. (2002). *Ordinary physical punishment: is it harmful? Comment on Gershoff*.
6. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Berlin, L., Ispa, J., Fine, M., Malone, P., Brooks-Gunn, J., Brady-Smith, C., Bai, Y. (2009). Correlates and consequences of spanking and verbal punishment for low-income White, African American, and Mexican American toddlers. *Child development*, 80 (5), 1403 - 1420.
8. Bilić, V. i Bilić, P. (2013). Učestalost i povezanost različitih oblika roditeljskog kažnjavanja s osjećajima i reakcijama djece. *Nova prisutnost*, 11 (2), 215 – 234. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/156664>.
9. Bornstein, M. (2013). Parenting and child mental health: a cross - cultural perspective. *World Psychiatry*, 12 (3), 258 - 265.
10. Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent – child attachment and healthy human development*. Basic Books. Dostupno na: <https://archive.org/details/securebase00john/page/n7/mode/2up>.
11. Branković, D., Mikanović, B. (2010). *Vaspitanje i slobodno vrijeme*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
12. Bronfenbrenner, U. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja: prirodni i dizajnirani eksperimenti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
13. Brown, P. (2017). Respect in family relationships. *Journal of Family Studies*, 14 (2), 123 – 135.
14. Child Trends. (2009). *Attitudes towards spanking*. Dostupno na: <https://www.childtrends.org/>.
15. Chiocca, E. (2017). American parents attitudes and beliefs about corporal punishment: An integrative literature review. *Journal of Pediatric Health Care*, 31 (3), 372 - 383.

16. Clemens, V., Sachser, C., Weilemann, M., Fegert, J. (2023). *20 Jahre gewaltfreie Erziehung im BGB. „Aktuelle Einstellungen zu Körperstrafen und elterliches Erziehungsverhalten in Deutschland.“ Ein Blick auf Veränderungen seit der parlamentarischen Entscheidung von 2000.* Dostupno na: <https://www.unicef.de/cae/resource/blob/239474/ee770482a72a5f51bd3ece14c519a78c/aktuelle-einstellungen-zu-koerperstrafen-und-elterliches-erziehungsverhalten-in-deutschland-pdf-data.pdf>.
17. Clément, M. (2000). *La violence familiale dans la vie des enfants du Québec.* Montreal: Institut de la statistique du Québec.
18. Cohen, L., Manion, L., Marrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju.* Jastrebarsko: Naklada Slap.
19. Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. (1998). Guidance for effective discipline. *Pediatrics*, 101 (4), 723 - 728.
20. Daly, M. (2008). *Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup.* Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
21. Davis, L. (2019). Empathy and understanding in families. *Family Dynamics*, 8 (1), 45 – 60.
22. Donnelly, M., Straus, M. (2008). *Corporal punishment of children in theoretical perspective.* Yale University Press.
23. Durivage, N., Keyes, K., Leray, E., Pez, O., Bitfoi, A., Koç, C., Kovess - Masfety, V. (2015). Parental use of corporal punishment in Europe: Intersection between public health and policy. *PloS one*, 10 (2).
24. Durrant, J., Ensom, R. (2012). Physical punishment of children: lessons from 20 years of research. *CMAJ*, 184 (12), 1373 - 1377.
25. Efendić - Spahić, T. (2014). *Psihologija roditeljstva.* Tuzla: Društvo psihologa u Federaciji Bosne i Hercegovine.
26. Elliman, D., Lynch, M. (2000). The physical punishment of children. *Archives of disease in childhood*, 83 (3), 196 - 198.
27. Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis.* Norton & Co. Dostupno na: <https://archive.org/details/300656427ErikHEriksonIdentityYouthAndCrisis1WWNortonCompany1968/mode/2up>.
28. Evans, K. i Thompson, R. (2020). Support during life changes. *Journal of Family Research*, 22 (3), 212 – 225.
29. Garcia, M. (2015). Family traditions and shared time. *Social Behavior*, 10 (4), 365 – 378.
30. Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays.* Basic Books. Dostupno na: <https://archive.org/details/interpretationof00geer>.
31. Gershoff, E. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta - analytic and theoretical review. *Psychological bulletin*, 128 (4), 539 - 579.

32. Gershoff, E., Grogan - Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta - analyses. *Journal of family psychology*, 30 (4), str. 453.
33. Golubović, Z. (1981). *Obitelj kao ljudska zajednica*. Zagreb: Biblioteka Naprijed.
34. Grogan - Kaylor, A. (2004). The effect of corporal punishment on antisocial behavior in children. *Social work research*, 28 (3), 153 - 162.
35. Gromoske, A., Maguire - Jack, K. (2012). Transactional and cascading relations between early spanking and children's social - emotional development. *Journal of Marriage and Family*, 74 (5), 1054 - 1068.
36. Gudjons, H., Čehok, I., Pavić, Ž., Travar, D. (1994). *Pedagogija: temeljna znanja*. Zagreb: Educa.
37. Hammarberg, T. (2008). Video poruka prikazana za vrijeme predstavljanja Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Zagrebačkom kazalištu lutaka. *Dijete i društvo*, 1 (2), str. 289.
38. Harris, J. R. (1998). *The nurture assumption: Why children turn out the way they do*. New York: Free Press. Dostupno na: https://archive.org/details/pdfy-Fm4_xt7YmC_XbJ6O.
39. Harris, T. (2017). Values and beliefs in family life. *Cultural Studies*, 19 (3), 78 – 90.
40. Holden, G., Brown, A., Baldwin, A., Caderao, K. (2014). Research findings can change attitudes about corporal punishment. *Child abuse & neglect*, 38 (5), 902 - 908.
41. Jackson, S., Thompson, R., Christiansen, E., Colman, R., Wyatt, J., Buckendahl, C., Peterson, R. (1999). Predicting abuse - prone parental attitudes and discipline practices in a nationally representative sample. *Child Abuse & Neglect*, 23 (1), 15 - 29.
42. Johnson, R. i Miller, S. (2018). Effective communication in families. *Communication Review*, 12 (2), 140 – 155.
43. Johnson, R. i Jackson, A. (2018). Punitive Discipline and Emotional Development in Children: Insights from Recent Studies. *Child Development Perspectives*, 12 (3), 215 – 221.
44. Khachatryan, K., Witt, A., Clemens, V., Beutel, M., Brähler, E., Fegert, J. (2023). East - West differences in experienced corporal punishment: Results of a representative German study. *Children and Youth Services Review*, str. 153.
45. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
46. Knutson, J., Selner, M. (1994). Punitive childhood experiences reported by young adults over a 10 - year period. *Child abuse & neglect*, 18 (2), 155 - 166.
47. Kušević, B. (2008). *Kako roditelji kažnjavaju djecu i što djeca misle o tome*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
48. Lacković - Grgin, K. (2011). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja - Časopis za opća društvena pitanja*, 20 (114), 1063 - 1083. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/112680>.

49. Lansford, J., Deater - Deckard, K., Dodge, K., Bates, J., Pettit, G. (2004). Ethnic differences in the link between physical discipline and later adolescent externalizing behaviors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (4), 801 - 812.
50. Mahoney, A., Donnelly, W., Lewis, T., Maynard, C. (2000). Mother and father self - reports of corporal punishment and severe physical aggression toward clinic - referred youth. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29 (2), 266 - 281.
51. Maleš, D. i Kušević, V. (2008). Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji? *Dijete i društvo*, 1 (2), 49 – 70.
52. Mandić, P., Radovanović, I., Mandić, D. (2000). *Uvod u opštu i informatičku pedagogiju*. Beograd.
53. Marković, A. (2021). Osnovne vrste obiteljskih odnosa: Intrageneracijski i intergeneracijski. *Sociološka revija*, 15 (1), 33 – 47.
54. Miljević, M. (2007). *Metodologija naučnog rada*. Pale: Filozofski fakultet.
55. Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
56. Nobes, G. i Smith, M. (1997). Physical punishment of children in two - parent families. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2 (2), 271 - 281.
57. Obradović, J., Čudina - Obradović, M. (2002). Raspored rada bračnog partnera i doživljaj bračne kvalitete drugog partnera: Provjera efekta prijenosa. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38 (1), 25 - 40. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/27298>.
58. Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press. Dostupno na: <https://archive.org/details/socialsystem00pars>.
59. Pašalić – Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja: prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
60. Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
61. Pećnik, N. (2006). Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijete i društvo*, 8 (1), 177 – 195.
62. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*, 46 (3), 255 - 260. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/89357>.
63. Plasaj, D. (1991). Obitelj - odgoj djece. *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 46 (1), 124 - 139. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/82855>.
64. Raboteg - Šarić, Z., Pećnik, N. (2006). Bračni status, financijske poteškoće i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 15 (86), 961 - 985. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/28640>.
65. Rajter, M., Trbus, M., Pećnik, N. (2016). Socio - demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. *Ljetopis Socijalnog Rada/Annual of Social Work*, 23 (2), 211 – 234. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/254590>.

66. Rečić, M. (1996). *Odgoj u obitelji*. Tempo: Đakovo.
67. Robinson, D., Funk, D., Beth, A., Bush, A. (2005). Changing beliefs about corporal punishment: Increasing knowledge about ineffectiveness to build more consistent moral and informational beliefs. *Journal of Behavioral Education*, 14, 117-139.
68. Rodriguez, C. (2003). Parental discipline and abuse potential effects on child depression, anxiety and attributions. *Journal of Marriage and Family*, 65 (4), 809 - 817.
69. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet.
70. Smith, J. (2020). Love and support in family dynamics. *Family Psychology*, 5 (1), 15 – 30.
71. Smith, J. D. i Fry, A. (2020). The Impact of Punitive Discipline on Child Behavior: A Review of Recent Research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61 (4), 455 – 467.
72. Mreža NVO „Snažniji glas za djecu“. (2019). *Alternativni izvještaj o stanju prava djeteta u Bosni i Hercegovini 2011 – 2018*. Dostupno na: <https://snaznijiglaszadjecu.org/wp-content/uploads/2019/07/Alternativni-izvjestaj-BH-2018.pdf>.
73. Straus, M. (1996). Spanking and the making of a violent society. *Pediatrics*, 98 (4), 837 - 842.
74. Straus, M. (2010). Prevalence, societal causes, and trends in corporate punishment by parents in world perspective. *LAW & contemp. probs*, 73 (1).
75. Straus, M., Donnelly, D. (1997). Beating the devil out of them: Corporal punishment in American families. *Adolescence*, 32 (125), str. 248.
76. Straus, M., Donnelly, D. (2017). *Beating the Devil Out of Them: Corporal Punishment in American Children*. Routledge.
77. Straus, M., Paschall, M. (1998). *Corporal punishment by mothers and child's cognitive development: A longitudinal study*. Montreal: Family Research Laboratory, University of New Hampshire.
78. Straus, M., Stewart, J. (1999). Corporal punishment by American parents: National data on prevalence, chronicity, severity, and duration, in relation to child and family characteristics. *Clinical child and family psychology review*, 2, 55 - 70.
79. Šarić, M. (2011). Stavovi i znanja zdravstvenih djelatnika o zlostavljanju i zapaštanju djece. *Hrvatski Časopis za javno zdravstvo*, 7 (25). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/448518>.
80. Špoljarić, D. (2020). *Povezanost motivacije za roditeljstvo, roditeljskih odgojnih stilova i korištenja fizičkog nasilja kod roditelja djece predškolske dobi*. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
81. Šušnjara, S. (2017). *Pedagoške mrvice*. Sarajevo: Svjetlo riječi.
82. Šušnjara, S. (2023). *Izazovi odgajanja u svijetu izmijenjenih vrijednosti*. Sarajevo: Svjetlo riječi.
83. Taylor, A. (2021). Conflict resolution in family relationships. *Conflict Studies*, 16 (2), 98 – 110.

84. Taylor, C., Moeller, W., Hamvas, L., Rice, J. (2013). Parents professional sources of advice regarding child discipline and their use of corporal punishment. *Clinical Pediatrics*, 52, 147 - 155.
85. Trocmé, N., MacLaurin, B., Fallon, B., Daciuk, J., Billingsley, D., Tourigny, M., McKenzie, B. (2001). *Canadian incidence study of reported child abuse and neglect: Final report*. Ottawa: Minister of Public Works and Government Services Canada.
86. Turner, S. (2006). *Something to cry about: An argument against corporal punishment of children in Canada*. Wilfrid Laurier Univ. Press.
87. UN Committee on the Rights of the Child (CRC). (2006). *The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28, para 2; and 37, inter alia)*. Dostupno na: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2007/en/41020>.
88. Vejnović, D. (2004). *Sociologija – odabrane teme*. Banja Luka.
89. Vidović, L. (2008). Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (1), 303 – 320. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/132284>.
90. Vittrup, B., Holden, G., Buck, J. (2006). Attitudes predict the use of physical punishment: A prospective study of the emergence of disciplinary practices. *Pediatrics*, 117 (6), 2055 - 2064.
91. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard: University Press. Dostupno na: <https://archive.org/details/levs.vygotskymindinsocietythedevelopmentzlib.org>.
92. Walker, D. (2018). Financial responsibility in families. *Economic Behavior*, 11 (3), 210 – 225.
93. Walsh, F. (2006). *Strengthening family resilience*. Guilford Press.
94. Walsh, W. (2020). Spankers and nonspankers: Where they get information on spanking. *Experiencing Social Research*, 127 - 144.
95. Webb, T., Sheeran, P. (2006). Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. *Psychological bulletin*, 132 (2), str. 249.
96. White, K. (2016). Boundaries and autonomy in family life. *Journal of Personal Relationships*, 9 (2), 134 – 149.
97. Willow, C., Hyder, T. (1998). *It hurts you inside: Children talking about smacking*. National Children's Bureau.
98. Witt, A., Jud, A., Finkelhor, D., Brähler, E., Fegert, J. (2020). Monitoring recent trends: The prevalence of disclosure of sexual abuse in a representative sample of the German population based on indicator 16.2. 3 of the UN Sustainable Development Goals (SDG). *Child Abuse & Neglect*, 107.
99. Yahiya, A., Melgaard, A., Letica, A., Thygesen, E., Abigabirwa, J., Stanic, U., Bendtsen, E. (2019). *Corporal punishment. Project Focusing on the Theory of Science*.

100. Zolotor, A., Puzia, M. (2010). Bans against corporal punishment: A systematic review of the laws, changes in attitudes and behaviours. *Child abuse review*, 19 (4), 229 - 247.

VIII. POPIS TABLICA I GRAFIKONA

Popis tablica:

Tablica 1. *Demografska obilježja uzorka*

Tablica 2. *Stavovi roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece*

Tablica 3. *Procjena situacija kao oblika nasilja nad djecom*

Tablica 4. *Koje vrste tjelesne kazne koristite?*

Tablica 5. *U kojim situacijama primjenjujete tjelesnu kaznu?*

Popis grafikona:

Grafikon 1. *Koliko ste često bili tjelesno kažnjavani kao dijete?*

Grafikon 2. *Imate li djece?*

Grafikon 3. *Koliko imate djece?*

Grafikon 4. *Koliko vaše dijete/djeca imaju godina?*

Grafikon 5. *Koristite li tjelesnu kaznu u odgajanju svoje djece?*

Grafikon 6. *Koliko često, u prosjeku, udarite svoju djecu?*

Grafikon 7. *Čime udarate dijete/djecu?*

Grafikon 8. *Po kojim dijelovima tijela udarate dijete/djecu?*

Grafikon 9. *Kako djeca reagiraju nakon što dobiju batine?*

Grafikon 10. *Koje su posljedice korištenja tjelesnog kažnjavanja?*

IX. PRILOZI

Anketni upitnik

Poštovani roditelji,

pred Vama se nalazi upitnik koji je nastao s ciljem ispitivanja zastupljenosti tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece danas te će rezultati istraživanja biti upotrijebljeni u svrhu izrade Završnog rada. Ovo istraživanje je anonimno, a osobni podaci se neće koristiti u svrhu utvrđivanja identiteta ispitanika, već će se koristiti isključivo kao statistički pokazatelji. Upitnik se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu anketnog upitnika nalaze se pitanja koja su vezana za demografske podatke. Drugi dio anketnog upitnika sadrži pitanja o stavovima i ponašanjima vezanim za tjelesno kažnjavanje. Molimo Vas da pažljivo razmislite o svakom pitanju i da iskreno odgovarate na pitanja radi dobivanja što objektivnijih rezultata. Za ispunjavanje anketnog upitnika potrebno je izdvojiti oko 15 minuta vremena.

Ukoliko imate dodatnih pitanja možete se obratiti Ajli Krmdžić, voditeljici istraživanja na e – mail adresu: ajla.krmdzic@hotmail.com.

Unaprijed se srdačno zahvaljujemo na saradnji i sudjelovanju u istraživanju.

I DIO UPITNIKA

1. Godine starosti? _____

2. Spol?   M   Ž

3. Završena škola:

a) osnovna   c) viša   e) postdiplomski

b) srednja   d) fakultet   f) doktorat

4. Koliko ste često bili tjelesno kažnjavani kao dijete?

a) nikada   b) rijetko   c) često   d) svakodnevno

5. Imate li djece?

a) Da   b) Ne

6. Koliko imate djece?

a) 1   b) 2   c) 3   d) 4 i više   e) nemam
djece

7. Koliko vaše dijete/djeca imaju godina?

- a) 0 – 3   b) 4 – 6   c) 7 – 9   d) 10 – 12   e) 13 – 15
f) 16 – 18   g) nemam djece

II DIO UPITNIKA

1. Pred Vama se nalazi niz tvrdnji. Molimo Vas da za svaku ponuđenu tvrdnju odredite stepen slaganja s njom. Ponuđena je skala od pet stepeni. Zaokružite broj na skali koji najbolje odražava vaše slaganje sa ponuđenom tvrdnjom gdje 1 znači potpuno neslaganje, 3 znači djelimično slaganje i 5 znači potpuno slaganje s tvrdnjom.

Tvrdnja	U potpunost i se ne slažem	Ne slažem se	Djelimično se slažem	Slažem se	U potpunost i se slažem
1. Discipliniranje i kažnjavanje je ista stvar.	1	2	3	4	5
2. Batine su najdjelotvornija odgojna mjera.	1	2	3	4	5
3. Udarac po stražnjici je ponekad jedini način da se dijete urazumi.	1	2	3	4	5
4. Putem batina dijete se odgaja i „dovodi u red“.	1	2	3	4	5
5. Tjelesna kazna s vremenom gubi na težini.	1	2	3	4	5
6. U redu je dijete udariti šibom.	1	2	3	4	5
7. Djeca ne mogu razumjeti nikakvu drugu kaznu osim tjelesne kazne.	1	2	3	4	5
8. Prema djeci treba ponekad biti grub da ih se pripremi za život.	1	2	3	4	5
9. Da bi se ispravilo djetetovo ponašanje potrebna je veća sila.	1	2	3	4	5
10. Dijete treba dobiti batine zbog lošeg ponašanja.	1	2	3	4	5
11. U redu je dijete udariti remenom.	1	2	3	4	5
12. Djecu treba ohrabrivati da sukobe rješavaju između sebe putem tjelesnog obračunavanja.	1	2	3	4	5
13. Niko nema pravo reći roditelju kako odgajati dijete.	1	2	3	4	5

14. Roditelj koji ne kažnjava svoje dijete kada se loše ponaša nije dobar roditelj.	1	2	3	4	5
15. Vjerujem da kada dijete dobije batine on/ona neće ponoviti neželjeno ponašanje.	1	2	3	4	5
16. Ako ne udarite dijete, on/ona će se razmaziti.	1	2	3	4	5
17. Tjelesno kažnjavanje djeteta nije dobro, ali je neizbježno.	1	2	3	4	5

2. Na sljedećem popisu nalaze se opisi različitih situacija. Koristeći skalu od 1 do 5, pri čemu 1 znači u potpunosti se ne slažem, a 5 znači u potpunosti se slažem, zaokružite u kojoj mjeri se slažete da su navedene situacije oblici nasilja nad djecom.

Situacija	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Djelimično se slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Udaranje djeteta rukom, remenom ili nekim drugim tvrdim predmetom	1	2	3	4	5
2. Udaranje djeteta po stražnjici	1	2	3	4	5
3. Udaranje djeteta po licu, glavi ili uhu	1	2	3	4	5
4. Udaranje djeteta po ruci ili nozi	1	2	3	4	5
5. Povlačenje djeteta za uho	1	2	3	4	5
6. Vikanje ili vrištanje na dijete	1	2	3	4	5
7. Prijetnja da će te ostaviti ili napustiti dijete	1	2	3	4	5
8. Oduzimanje djetetu privilegija kako bi ga naučili lekciju	1	2	3	4	5
9. Nazvati dijete glupim, lijenim i slično	1	2	3	4	5
10. Protresanje djeteta	1	2	3	4	5

3. Koje metode najčešće koristite u odgajanju svoje djece?

---

4. Koristite li tjelesnu kaznu u odgajanju svoje djece?

- a) Da b) Ne

5. Koliko često, u prosjeku, udarite svoje dijete/djecu?

- a) jednom dnevno d) više puta u sedmici g) vrlo rijetko
b) više puta dnevno e) jednom u mjesecu h) drugo: _____
c) jednom sedmično f) više puta u mjesecu i) ne udaram svoje dijete/djecu

6. Čime udarate dijete/djecu? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) rukom c) remenom e) bičem g) ne udaram dijete/djecu
b) šibom d) kuhačom f) drugo: _____

7. Po kojim dijelovima tijela udarate dijete/djecu? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) po glavi c) po nogama e) po leđima g) ne udaram dijete/djecu
b) po stražnjici d) po rukama f) drugo: _____

8. Koje vrste tjelesne kazne koristite? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) rukom po stražnjici f) šibom po nogama k) bičem po leđima
b) šamar g) šibom po leđima l) kuhačom po stražnjici
c) šakom po glavi h) bičem po stražnjici m) kuhačom po leđima
d) šibom po stražnjici i) bičem po rukama n) drugo: _____
e) šibom po rukama j) bičem po nogama o) ne koristim tjelesnu kaznu

9. U kojim situacijama primjenjujete tjelesnu kaznu? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) kada viču i) kada psuju
b) kada rade nered j) kada ne napišu zadaću
c) kada nešto razbiju k) kada su neposlušni
d) kada su nemirna m) kada ne dođu na vrijeme kući
e) kada prigovaraju n) kada dobiju lošu ocjenu u školi
f) kada se međusobno tuku o) kada viču u prodavnici
g) kada tuku drugu djecu p) bez nekog posebnog razloga

h) kada ih ulovim u krađi

r) drugo: _____

s) ne primjenjujem tjelesnu kaznu

10. Kako djeca reagiraju nakon što dobiju batine? (možete zaokružiti više odgovora)

a) sjede i plaču

h) viču

b) bježe od roditelja plačući

i) svađaju se s roditeljem

c) plaču i zatvaraju se u sobu

j) tužni su

d) ne plaču

k) povlače se u sebe

e) bježe drugom roditelju

l) ne razgovaraju s roditeljima

f) uvrijeđeni su

m) osjećaju se ljuto i povrijeđeno

g) pokušavaju udariti roditelja

n) drugo: _____

11. Prema vašem mišljenju, koje su posljedice korištenja tjelesnog kažnjavanja? (možete zaokružiti više odgovora)

a) tjera dijete da prestane s neželjenim ponašanjem

b) dijete nikada neće ponoviti neželjeno ponašanje

c) dijete uči dobro i loše

d) stvara samo kratkoročni učinak

e) neposredni tjelesni zdravstveni problemi, kao što su ozljede, modrice i prijelomi

f) dugoročni tjelesni zdravstveni problemi, kao što su promjene u razvoju mozga i dugoročna tjelesna oštećenja

g) teškoće u ophođenju s drugim ljudima

h) teškoće u učenju – lošiji rezultati u školi

i) teško je izraziti osjećaje na način koji drugi ljudi mogu razumjeti

j) emocionalne zdravstvene teškoće uključujući tjeskobu, depresiju, agresivnost ili suicid

k) djeca koja dožive nasilje prihvaćaju to kao normalno i odražavaju isto ponašanje

l) ostalo (navesti): _____

Hvala Vam na saradnji!